

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Lakisääteinen tapaturmavakuutus uudistuu: Mitä muuttuu 1.1.2016?

Juurikas, Janina

2015 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Lakisääteinen tapaturmavakuutus uudistuu: Mitä muuttuu
1.1.2016?

Juurikas Janina
Liiketalous
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2015

Juurikas, Janina

Lakisääteinen tapaturmavakuutus uudistuu: Mitä muuttuu 1.1.2016?

Vuosi 2015 Sivumäärä 38

Opinnäytetyön aiheena on tapaturmavakuutuslain (20.8.1948/608) kokonaisuudistus. Aihetta käsitellään vakuutusyhtiön ja lakisääteisen tapaturmavakuutuksen näkökulmasta. Työn tavoitteena oli koota työtapaturma- ja ammattitautilain (24.4.2015/459) keskeisimpien muutosten vaikutus vakuuttamiseen ja korvaustoimintaan.

Lakisääteinen tapaturmavakuutus on osa Suomen sosiaaliturvaa. Työtapaturma- ja ammattitautivakuuttamista harjoittavat yksityiset vakuutusyhtiöt, jotka toimivat julkisina viranomaisina vakuutus- ja korvausasioissa.

Opinnäytetyö keskittyy pääasiallisesti työtapaturma- ja ammattitautilain mukaiseen pakolliseen työajan vakuutukseen. Yrittäjän työ- ja vapaa-ajan vakuutukseen tai työntekijöiden vapaa-ajan vakuutukseen ei perehdytä tarkemmin. Opinnäytetyössä käydään ensin läpi tapaturmavakuutuslain mukaista lakisääteistä tapaturmavakuutusta, vakuuttamista ja korvaustoimintaa sekä vakuutusyhtiöiden toimenkuvaa. Työtapaturma- ja ammattitautilain keskeisimpien muutosten vaikutus on helpompi ymmärtää, kun käydään aluksi läpi, millainen on nykyisen tapaturmavakuutuslain mukainen lakisääteinen tapaturmavakuutus.

Tärkeimmät lähteet olivat tapaturmavakuutuslaki, ammattitautilaki, laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta, hallituksen esitys (HE 277/2014) sekä työtapaturma- ja ammattitautilaki. Lisäksi lähteinä toimivat Tapaturmavakuutuslaitosten liiton ja Tapaturma-asiain korvauslautakunnan julkaisut.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että keskeisin muutos vakuuttamisessa on uuden lain koskeminen pelkästään ansiotyötä. Rajanveto pakolliseen vakuutukseen kuuluvien ja sen ulkopuolelle jäävien välillä on jatkossa sama kuin työeläkevakuutuksessa. Lisäksi vakuuttamisvelvollisuuden raja muuttuu teetetyistä työpäivistä vuosittain palkkakertoimella tarkistettavaan palkkasummaan. Korvaustoiminnassa suurin muutos on vakiintuneen oikeus- ja korvauskäytännön kirjaaminen lain tasolle. Läpinäkyvyyttä ja nopeutta korvauskäsittelyyn tuo lukuisat lakiin kirjatut tarkennukset, kuten käsittelyaika-rajat, tapaturman määritelmä, lääketieteellisen syy-yhteyden arviointi ja vahinkotapahtumien olosuhteiden entistä tarkempi määrittely. Työtapaturma- ja ammattitautilain nojalla maksettaviin etuuksiin on otettu mukaan muutamia uusia käsitteitä sekä täysin uudistettu vuosityöansion laskentatapa.

lakisääteinen tapaturmavakuutus, työtapaturmavakuutus, ammattitaudit

Juurikas, Janina

Statutory accident insurance is being renewed: What will change from 1.1.2016?

Year	2015	Pages	38
------	------	-------	----

The theme of the thesis is statutory accident insurance reform and what it will change from the insurance company's point of view. The goal was to gather information on the effect of the new statutory accident insurance and the major changes to insurance and claims handling it would bring.

Statutory accident insurance is part of social security. Insurance companies are engaged in insurance for occupational accidents and diseases.

The thesis work primarily focuses on the compulsory insurance of working time and entrepreneur's insurance is not given particular attention. The thesis considers firstly the old statutory accident insurance and the role of insurance companies. The effect of changes is easier to understand when firstly the old statutory accident insurance has been gone through.

The most important sources of the thesis were; the Accident Insurance Act, the Occupational Diseases Act, and the Employment Accident Act which replaces the rehabilitation and new accidents at work and occupational disease law. Also an act as a source of workers compensation insurance union and Workers' Affairs Compensation Board publications.

As a result, it can be concluded that the main change in the new law is the fact that the insurance will be covering just "paid employment". Drawing a line in relation to the compulsory insurance within and outside the remaining range will be the same as with the employment pension insurance.

In addition, the annual insurance limit is assessed at the "contracted out" work days together with a review of the wage coefficient within the wage bill. The biggest change in claims handling comes in settling fair compensation within the law. Transparency and speed of claims handling brings numerous refinements recognized by law, such as cross-processing, medical causation analysis and a more precise definition of accident conditions. Accidents at work and occupational diseases and benefits payable under the Act have been included as well as a number of new concepts and a completely revised method for calculating annual earnings.

Statutory accident insurance, workplace accident, occupational disease

Laki- ja lyhenneluettelo

ATA	ammattitautiasetus (29.12.1988/1347)
ATL	ammattitautilaki (29.12.1988/1343)
tasa-arvodirektiivi	direktiivi miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä (79/7/ETY)
EV	eduskunnan vastaus
EU	Euroopan Unioni
EIOPA	European insurance and occupational pensions authority (Euroopan vakuutus- ja lisäeläkeviranomainen)
HL	hallintolaki (434/2003)
HE	hallituksen esitys
HenkilötietoL.	henkilötietolaki (22.4.1999/523)
KieliL	kielilaki (6.6.2003/423)
KKO	korkein oikeus
finanssivalvontalaki	laki finanssivalvonnasta (19.12.2008/878)
SähköAsL	laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (24.1.2003/13)
kuntoutuslaki	laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta (27.3.1991/625)
urheilijan tapaturmalaki	laki urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta (24.4.2009/276)
Julkl	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621)
StVM	sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön
PeL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
TAKO	tapaturma-asiain korvauslautakunta
TamLa	tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta
TVK	tapaturmavakuutuskeskus
TVL	tapaturmavakuutuslaitosten liitto
TapVakL	tapaturmavakuutuslaki (20.8.1948/608)
TyVL	työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunto
TyEL	työntekijäin eläkelaki (19.5.2006/395)
TyTAL	työtapaturma- ja ammattitautilaki (24.4.2015/459)
VakO	vakuutusosoikeus
VakuutusosoikeusL	vakuutusosoikeuslaki (21.2.2003/132)
ammattitautiluettelo	valtioneuvoston asetus ammattitautiluettelosta (769/2015)
YEL	yrittäjän eläkelaki (22.12.2006/1272)

Muita oikeuslähteitä

EV 315/2014 vp

HE 277/2014

StVM 49/2014 vp

TyVL 18/2014 vp

Oikeustapauksia

EU:n tuomioistuimen ratkaisu C-318/13

KKO 2006:83

Sisällys

1	Johdanto.....	8
2	Lakisääteinen tapaturmavakuutus	9
2.1	Vakuuttamisvelvollisuus.....	10
2.1.1	Pakollisesti vakuutettava	11
2.1.2	Yhtiömuotojen aiheuttamat poikkeukset	11
2.2	Korvattavat vahinkotapahtumat	12
2.2.1	Työtapaturma	13
2.2.2	Työliikkekipeytyminen	14
2.2.3	Ammattitaudit	15
2.3	Korvaukset.....	15
2.3.1	Ansionmenetys työkyvyttömyysajalta	16
2.3.2	Sairaanhoidokulut.....	17
2.3.3	Haittakorvaus	18
2.3.4	Kuntoutusetuudet	18
2.3.5	Korvaukset kuolemantapauksissa.....	19
2.4	Muutoksenhaku	20
3	Vakuutusyhtiöiden toimenkuva	21
3.1	Neuvonta- ja valvontavelvollisuus.....	21
3.2	Vakuutusehdot ja -maksun määräytyminen	22
3.3	Vakuutus	23
4	Mitä muuttuu?	23
4.1	Vakuuttaminen	25
4.1.1	Yhtenäinen tulkinta työeläkevakuutuksen kanssa	26
4.1.2	Vakuuttamisvelvollisuuden määritelmä	27
4.1.3	Kolme poikkeusta Suomessa tehtävän työn vakuuttamiseen	28
4.2	Korvaustoiminta	29
4.2.1	Aikarajat ja velvollisuudet.....	30
4.2.2	Vahinkotapahtumat	31
4.2.3	Etuudet.....	33
5	Yhteenveto	34
	Lähteet	37

2 Lakisääteinen tapaturmavakuutus

Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen tarkoitus ja oikeutus on korvausten maksaminen työtapaturmissa ja ammattitaudeissa. Ensimmäinen laki työtapaturmavakuutuksesta on annettu lähes 120 vuotta sitten ja lakisääteinen tapaturmavakuutus onkin maamme vanhin sosiaalivakuutus. Nykyinen tapaturmavakuutuslaki (20.8.1948/608) on astunut voimaan jo vuonna 1948 ja siihen on ajan saatossa tehty monia muutoksia, joista esimerkkinä voidaan mainita muutoksenhaun uudistuminen vuonna 1995.¹

Lakisääteinen tapaturmavakuutus eli työtapaturmavakuutus on osa sosiaaliturvaa. Se sijoittuu samaan sosiaalivakuuttamisen lohkoon kuin muun muassa työeläkevakuutus, sairausvakuutus, kansaneläke- ja perhe-eläkevakuutus sekä liikennevakuutus. Tapaturma- ja työeläkevakuutukset kytkeytyvät muusta sosiaalivakuutuksesta poiketen työsuhteeseen ja ovat selkeästi vakuutus pohjaisia, jolloin eräisiin henkilöriskeihin varaudutaan etukäteen maksamalla vakuutusmaksuja. Työtapaturmavakuutus on aina ensisijainen muuhun sosiaalivakuutukseen nähden. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi työtapaturman sattuessa työkyvyttömyys ajalta maksettavan sairauspäivärahan maksaja on aina ensisijaisesti tapaturmavakuutusyhtiö ja kansaneläkelaitos vasta tämän jälkeen.²

Tapaturmavakuutuslain nojalla maksettavilla korvauksilla turvataan vahingoittuneen tai hänen omaistensa toimeentulo työkyvyttömyyden ja kuoleman varalta työtapaturman tai ammattitaudin jälkeen. Pääsääntönä on, että työsuhteessa olevalla on oikeus työtapaturmakorvaukseen tapaturmavakuutuslain nojalla. Korvaukset voidaan jaotella muutamaa pääryhmään: ansionmenetykskorvaus työkyvyttömyyden ajalta, sairaanhoitokulujen korvaaminen, haittakorvaus sekä kuntoutusetuudet ja kuolemantapauksessa eläketurva omaisille. Etenkin kuntoutusetuuksilla on merkittävä asema vahingoittuneen työkyvyn palauttamisessa.³

Suomessa korvataan vuosittain yli 130 000 työtapaturmaa ja ammattitautia. Suurimmasta osasta työtapaturmia aiheutuu ohimenevä ja lyhytkestoinen, yleensä alle kuukauden kestävä, työkyvyttömyys. Näistä reilussa tuhannessa tapauksessa ilmenee työkyvyttömyyttä tai haittaa vielä vuoden kuluttua tapahtuneesta työtapaturmasta tai ilmenneestä ammattitaudista. Kuolemantapauksiakin kirjataan vuosittain hieman reilu sata, joista suuri osa on asbestisairauksien aiheuttamia.⁴

¹ Kukkonen & Karmavalo 2014, 12-13.

² Kukkonen & Karmavalo 2014, 15.

³ Kukkonen & Karmavalo 2014, 13.

⁴ Kukkonen & Karmavalo 2014, 11-14.

2.1 Vakuuttamisvelvollisuus

Tapaturmavakuutuslaissa säädetään vakuuttamisvelvollisuudesta, joka tarkoittaa työnantajan velvollisuutta vakuuttaa työntekijänsä lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella työtapaturman ja ammattitaudin varalta. Työnantajalla on vapaus valita, mistä vakuutusyhtiöstä ottaa vakuutuksen, sillä työnantaja kustantaa kokonaan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen.⁵ Tapaturmavakuutuslaissa on myös lähtökohtaisesti säädetty, että työntekijällä on oikeus korvaukseen, vaikka työnantaja olisi laiminlyönyt kokonaan vakuuttamisen tai vakuutusmaksut. Lakisääteinen tapaturmavakuutus poikkeaa muista vapaaehtoisista vakuutuksista siinä, että se ei pääty maksamattomana, vaan esimerkiksi vasta yrityksen konkurssiin tai ulosoton toteamaan varattomuuteen.⁶

Vakuuttamisvelvollisena työnantajana voi toimia yksityishenkilö, yritys tai kunta. Ainoastaan eräillä pientyönantajilla sekä valtiolla ei ole vakuuttamisvelvollisuutta. Valtiolla virkasuhteessa työskentelevien työtapaturma-asiat hoitaa keskitetysti valtiokonttori. Tapaturmavakuutuslaitosten liitto (TVL) puolestaan hoitaa pientyönantajien työtapaturma-asiat. Vakuuttamisvelvollisuuden raja ylittyy, kun teetettyjä työpäiviä on enemmän kuin kaksitoista yhden kalenterivuoden aikana. Raja on työnantajakohtainen. Työnantajan velvollisuus on huolehtia vakuutuksen ottamisesta jo ennen työn alkamista, jos voidaan perustellusti olettaa, että kahdenkymmentä työpäivän raja tulee ylittymään. Käytännössä raja ylittyy jo silloin, kun palkattuja työntekijöitä on kaksi ja heille on sovittu kummallekin seitsemän päivää töitä. Tällöin teetettyjen työpäivien lukumäärä on 14.⁷

Tapaturmavakuutuslaitosten liitto hoitaa myös tapaukset, joissa työnantaja on laiminlyönyt vakuuttamisvelvollisuutensa eli vakuutusta ei ole ollenkaan otettu tai se ei ole ollut voimassa vahinkohetkellä. Työnantajan laiminlyönnistä ei aiheudu työntekijälle seurauksia, vaan hän on ihan yhtä lailla oikeutettu saamaan korvauksia tapaturmavakuutuslain, ammattitautilain ja lain tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta nojalla.⁸ Tapaturmavakuutuslaitosten liitolle voi kuka tahansa ilmoittaa epäilystä vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönnistä. Lisäksi tapaturmavakuutuslaissa on säädetty työsuojeluviranomaisen tehtäväksi valvoa, että työnantajat täyttävät lain mukaisen vakuuttamisvelvollisuutensa. Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneelle työnantajalle TVL määrittää laiminlyöntiajalta laiminlyöntimaksun, joka vastaa vakuutusmaksua korotettuna. Lisäksi TVL perii työtapaturma-asiassa vahingoittuneelle työntekijälle maksamansa korvaukset erikseen määritettyyn summaan asti työnantajalta takaisin.⁹

⁵ Rantala & Kivisaari 2014, 354, 414.

⁶ Kukkonen & Karmavalo 2014, 19.

⁷ TAKO. Kiertokirje 7/2001, 1-3.

⁸ TAKO. Kiertokirje 7/2001, 1-3.

⁹ Vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönti 2015.

2.1.1 Pakollisesti vakuutettava

Tapaturmavakuutuslain piiriin kuuluvista henkilöistä käytetään yleisesti nimitystä pakollisesti vakuutettava. Käytännössä pääsääntöisesti pakollisesti vakuutettava henkilö on työsuhteessa työtä tekevä työntekijä, työnlaadusta, työsuhteen kestosta tai työntekijän iästä riippumatta. Työsuhteella onkin tärkeä rooli määritettäessä, kuuluuko henkilö lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen vai ei.¹⁰ Työsuhteen tunnistaa sopimuksesta, joka voi olla tehty myös suullisesti, työn tekemisestä toiselle, työn vastikkeellisuudesta sekä työnantajan johto- ja valvontaoikeudesta. Vastike voi tarkoittaa rahapalkan lisäksi mitä tahansa etua, jolla on taloudellista arvoa. Poikkeuksena voidaan mainita, että talkootyötä tai luottamustehtävien hoitamista ei voi koskaan vakuuttaa lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella, sillä kyseessä on katsottu olevan niin sanotusti vapaaehtoistyö. Myöskään ammattiuurheilua ei voi vakuuttaa lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella.¹¹

Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen tuoma turva on laajennettu vähitellen koskemaan myös muita henkilöryhmiä, joiden on katsottu olevan vastaavanlaisen turvan tarpeessa kuin työntekijät. 1920-luvulta alkaen myös eräät opiskelijat ja harjoittelijat on täytynyt vakuuttaa lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella.¹² Esimerkiksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen, ammattikoulujen ja muiden keskiasteen oppilaitosten sekä lukion ja peruskoulun yläasteen oppilailta on oikeus saada korvausta tapaturmavakuutuslain nojalla tapaturmasta, joka sattuu käytännön harjoittelutyössä tai työssäoppimisjaksolla. Tapaturmavakuutuslakia sovelletaan myös eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksissa hoitoon sisältyvään työhön.¹³

Pääsääntönä on, että Suomessa tehtävä työ vakuutetaan myös Suomessa. Tämä tarkoittaa sitä, että muista maista Suomeen tulevat ulkomaiset työntekijät, jotka ovat työsuhteessa suomalaisen yritykseen, kuuluvat lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen. Suomessa työsuhteessa työskentelevien työntekijöiden tekemät lyhytkestoiset työmatkat muihin maihin kuuluvat myös lakisääteisen tapaturmavakuutuksen tuoman turvan piiriin ja ovat korvattavissa tapaturmavakuutuslain nojalla.¹⁴

2.1.2 Yhtiömuotojen aiheuttamat poikkeukset

Suomessa vakuuttamisvelvollinen voi olla yksityishenkilö, elinkeinonharjoittaja, osakeyhtiö, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, yhdistys, säätiö, osuuskunta tai julkisyhteisö, esimerkiksi kunta. Yhtiömuoto voi eräissä tapauksissa vaikuttaa vakuuttamisvelvollisuuteen ratkaisevasti.

¹⁰ Kukkonen & Karmavalo 2014, 18.

¹¹ Rantala & Kivisaari 2014, 416.

¹² Kukkonen & Karmavalo 2014, 18.

¹³ Rantala & Kivisaari 2014, 416.

¹⁴ Rantala & Kivisaari 2014, 417.

Tapaturmavakuutuslain mukaan välillistä omistamista ei huomioida, kun tulkitaan vakuuttamisvelvollisuutta. Ainoastaan suoralla omistamisella on merkitystä. Esimerkkinä välillisestä omistamisesta voidaan mainita seuraava: yrittäjä X omistaa osakeyhtiö A:sta 100 % ja osakeyhtiö A omistaa puolestaan 100 % osakeyhtiö B:stä. Työskennellessään osakeyhtiö B:ssä, yrittäjä X katsotaan pakollisesti vakuutettavaksi työntekijäksi, koska hänen suora omistuksensa osakeyhtiö B:stä ei ole yli 50 %.¹⁵

Toiminimi, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö sekä osakeyhtiö muodostavat omat erikoisuutensa, kun puhutaan yrittäjien, heidän perheenjäsentensä, yhtiömiesten tai osakkaiden kuulumisesta lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen. Esimerkkinä voidaan mainita toiminimi, joka on näistä yksinkertaisin määriteltävä: yrittäjä eli toiminimenhaltija tai hänen kanssaan samassa taloudessa asuvat perheenjäsenet katsotaan yrittäjiksi, eivätkä he ole pakollisesti vakuutettavia. Perheenjäseneksi katsotaan aviopuoliso tai suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva sukulainen, ottolapsi tai vanhempi. Yrittäjän avopuoliso muodostaa tässä kohtaa poikkeuksen, jos hän saa palkkaa työstään, hänet rinnastetaan pakollisesti vakuutettavaksi työntekijäksi. Jos hän ei saa palkkaa työstään, hän ei kuulu lakisääteisen tapaturmavakuutuksen piiriin. Kun tulkitaan tietyn henkilön kuulumista lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen, tarkastellaan yhtiömuotoa, henkilön omaa omistusosuutta, hänen perheenjäsentensä omistusosuutta, työstä saatavaa vastiketta sekä johtavaa asemaa. Johtava asema tarkoittaa päivittäisen päätäntävällän käyttämistä, toisin sanoen henkilöllä on nimenkirjoitusoikeus yksin.¹⁶

2.2 Korvattavat vahinkotapahtumat

Tapaturmavakuutuslain 4 §:n 1 momentissa säädetään tarkemmin siitä, millaisissa olosuhteissa sattunut tapaturma, työliikekipeytyminen tai ammattitauti voidaan katsoa korvattavaksi. Vahingon täytyy olla kohdannut työntekijää työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa, kuten työpaikalla tai työpaikkaan kuuluvalla alueella, matkalla asunnosta työpaikalle ja päinvastoin tai työntekijän ollessa työnantajan asioilla. Lisäksi korvattavia ovat myös vahinkotapahtumat, joissa työntekijä yrittää varjella tai pelastaa työnantajansa omaisuutta tai työtoimintansa yhteydessä, ihmishenkeä. Työtapaturmaksi lukeutuu myös edellä mainituissa olosuhteissa sattunut tapaturma, joka on aiheutunut toisen henkilön tahallisesta pahoinpitelystä, sodasta tai aseellisesta selkkauksesta.

Ajan saatossa yhteiskunta, työelämä ja työmarkkinat ovat muuttuneet merkittävästi siitä lähtötilanteesta, mikä oli, kun nykyinen tapaturmavakuutuslaki astui voimaan vuonna 1948. Tapaturmavakuutuslain 4 § ei ole sanamuodoltaan kovin tarkka ja tämä onkin mahdollistanut työelämän muutosten ottamisen huomioon lain tulkinnassa. Jokainen tapaus ratkaistaan kui-

¹⁵ Kukkonen & Karmavalo 2014, 33.

¹⁶ Vakuutuskäsikirja 2014, 19-22.

tenkin yksilöllisesti, sillä olosuhteista riippuen tekijät ovat erilaisia ja ne vaihtelevat saman tyyppisissä tapauksissakin. Tulkinnanvaraisissa tapauksissa vakuutusyhtiöiden on mahdollista pyytää tapaturma-asiain korvauslautakunnan (TAKO) lausunto asiasta.¹⁷

Tulkittaessa sitä, onko kyseessä tapaturmavakuutuslain nojalla korvattava vahinkotapahtuma, vahinkohetken olosuhteen täytyy olla ensin selvitetty. Lisäksi tapahtuman ja vamman välillä tulee olla selkeä syy-yhteys. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että selvitetään, missä olosuhteissa vamma on sattunut, mitä on sattunut, millaisella vammaenergialla vamma on syntynyt, millainen vammamekanismi on taustalla ja mitä siitä on voinut aiheutua.¹⁸

Tapaturmavakuutuslakiin ja ammattitautilakiin on kumpaankin sisällytetty kohta, jonka perusteella maksetaan korvausta muun kuin työtapaturman tai ammattitaudin aiheuttaman vamman tai sairauden olennaisena pahenemisena, kun paheneminen on todennäköisesti aiheutunut työtapaturmasta tai ammattitaudista. Tällaisessa tilanteessa korvausta maksetaan käytännössä sairauden tai vamman pahenemisen ajalta ohimenevästi. Lähtökohtana on, että vahingoittuneen perussairautta ei korvata, vaan pelkästään työtapaturmasta tai ammattitaudista aiheutuva olennainen paheneminen.¹⁹

2.2.1 Työtapaturma

Tapaturmalla tarkoitetaan vakiintuneessa oikeuskäytännössä ulkoisen tekijän aiheuttamaa ennalta arvaamatonta tapahtumaa. Tyypillisimpiä ulkoisen tekijän aiheuttamia tapaturmia ovat esimerkiksi liukastuminen märällä pinnalla, kaatuminen portaissa ja putoaminen tikapuulta. Tapaturmavakuutuslain 4 §:n nojalla korvattavaksi tulevia vahinkoja voivat olla hiertymä tai hankauma, syövyttävän aineen aiheuttama vamma, terveydelle vaarallisten kaasujen hengittämisestä aiheutunut vamma, ilmanpaineen huomattavan vaihtelun aiheuttama vamma, jatkuvasta tai usein toistuvasta tai työntekijälle poikkeuksellisesta puristuksesta aiheutunut kynnärpään tai polvilumpion tulehdus. Jotta tapaturma voidaan katsoa työtapaturmaksi, sen tulee olla sattunut tapaturmavakuutuslain 4 §:ssä mainituissa olosuhteissa. Automaattisesti se, että tapaturma on sattunut työaikana, ei tarkoita, että kyseessä on työtapaturma. Kun työympäristö, työvälineet, työntekotavat ja työntekopaikka vaihtelevat merkittävästi eri työntekijöillä, työssä sattuneena työtapaturmana korvaamisen edellytyksenä on tapahtumahetken toiminnan syy-yhteys työhön. Jos työntekijä loukkaantuu esimerkiksi tupakkataukonsa aikana työpaikan alueella, kyseessä ei todennäköisesti ole välittömästi työhön liittyvä toiminta ja näin ollen kyseessä ei ole tapaturmavakuutuslain nojalla korvattava työtapaturma.²⁰

¹⁷ Kiertokirje 3/2007, 3-4.

¹⁸ Kiertokirje 3/2007, 4.

¹⁹ Kiertokirje 4/2007, 1-7.

²⁰ Kiertokirje 3/2007, 3-4.

Tänä päivänä etätyön tekeminen niin kotona kuin muissakin paikoissa on vauhdilla yleistynyt ilmiö. Jotta etätyössä sattunut tapaturma voidaan katsoa korvattavaksi tapaturmavakuutuslain nojalla, edellytetään välitöntä yhteyttä etätyöksi sovittuun työhön tai työpisteeseen. Myös toiminnalla, jossa tapaturma sattuu, tulee olla olennainen ja pääasiallinen yhteys työhön, koska etätyössä työnantajan välitön valvonta on käytännössä mahdotonta toteuttaa. Esimerkkinä etätyössä sattuneesta tapaturmasta, joka voidaan katsoa työtapaturmaksi, on varpaan kolauttaminen työpöydän jalkaan.²¹

Tapaturmavakuutuslain nojalla korvataan myös säännöllisellä työmatkareitillä sattuneita tapaturmia. Vakiintuneen oikeus- ja korvauskäytännön mukaan työmatka alkaa, kun työntekijä on sulkenut asuntonsa ulko-oven ja se myös päättyy vastaavassa kohdassa. Kerrostalojen porraskäytävä on katsottu jo työmatkaksi, mutta puolestaan asunnon sisätila tai tuulikaappi ei ole. Säännölliseltä työmatkareitiltä poikkeaminen on hyväksyttävää tiettyjen sääntöjen mukaan; jos poikkeaminen johtuu lapsen viemisestä päivähoitoon tai ruokaostosten tekemisestä lähikaupassa, vakuutusturva on voimassa matkojen aikana, mutta ei koskaan päivähoitopaikan tai kaupan sisätiloissa. Tarkkana rajana on pidetty kaupan, kauppakeskuksen tai päivähoitopaikan ulko-ovea.²²

2.2.2 Työliikekipeytyminen

Tapaturmavakuutuslain 4 §:ssä säädetään työliikekorvaamisen edellytyksistä. Työntekijällä on oikeus saada korvauksia työliikkeen aiheuttamasta muusta viasta, vammasta tai sairaudesta johtumattoman lihaksen tai jänteen kipeytymisestä, jos vamma on syntynyt lyhyehkönä, enintään yhden vuorokauden pituisena aikana. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oireiden tulee alkaa miltei välittömästi tapahtuneesta ja lääkäriin tulee hakeutua 1-2 vuorokauden kuluessa.²³

Esimerkkinä korvattavaksi tulevasta työliikekipeytymisestä voidaan mainita erilaisten raskaiden nostojen sekä hankalassa työasennossa tehtyjen vääntämisliikkeiden aiheuttama selkälihasten kipeytyminen. Työliike voi vakiintuneen korvauskäytännön mukaan aiheuttaa pelkääntään lihaksen tai jänteen ohimenevän kipeytymisen. Kipeytymisen ei katsota voivan aiheuttaa jatkohoidon tai tutkimusten tarvetta, esimerkiksi kuvantamistutkimuksia.²⁴

²¹ Kiertokirje 3/2007, 5-6.

²² Kiertokirje 3/2007, 13-18.

²³ Kiertokirje 27/89, 1-3.

²⁴ Kiertokirje 27/89, 1-3.

2.2.3 Ammattitaudit

Työtaturmien lisäksi työstä voi aiheutua useita sellaisia terveydellisiä haittoja, jotka ovat syntyneet jopa usean vuoden altistumisen seurauksena ja myös usean vuoden kuluttua viimeisestä altistumisesta. Tällöin kyseessä saattaa olla ammattitautilain ja ammattitautiasetuksen nojalla korvattava ammattitauti. Ammattitautiepäilyjä ilmoitetaan vuosittain vakuutusyhtiöille tutkittavaksi lähes 5000. Ammattitautilain mukaisesti ammattitauti on sairaus, joka työssä todennäköisesti on pääasiallisesti aiheutunut fysikaalisesta, kemiallisesta tai biologisesta tekijästä. Lainsäädännön mukaan ammattitautia ei kuitenkaan voi aiheuttaa psyykkinen tai psykososiaalinen tekijä.²⁵

Kun tulkitaan ammattitaudin ilmenemisaikaa, pääsääntöisesti ilmenemisajankohdaksi on katsottu se ajankohta, jolloin henkilö on ensimmäisen kerran hakeutunut lääkärin tutkittavaksi sellaisten oireiden vuoksi, jotka samalla käynnillä tai myöhemmin todetaan ammattitaudin aiheuttamiksi. Tavallisimpia ammattitauteja ovat ihottumat, keuhko- ja muut hengitystiesairaudet, meluvammat, tärinätauti, liuotinaineaivosairaudet ja yläraajankiipeytymiset. Esimerkkinä voidaan mainita ärsytyskosketusihottuma, asbestoosi, astma, homepölykeuhko, jännetupentulehdus, olkaluun sivunastan tulehdus ja rannekanavaoireyhtymä.²⁶

2.3 Korvaukset

Tapaturmavakuutuslain nojalla lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta maksettaviin korvauksiin kuuluvat muun muassa ansionmenetys työkyvyttömyysajalta, sairaanhoitokulut, häirtakorvaus, kuntoutusetuudet ja eläke kuolemantapauksen varalta. Pääsääntöisesti sairaanhoitokulut ja muut kulukorvaukset ovat verovapaita. Poikkeuksena voidaan mainita vahingoittuneelle veroalaista tuloa oleva ansionmenetyskorvaus, jota maksetaan työkyvyttömyyden sekä fyysisen hoidon ajalta. Vahingoittuneelle korvataan myös työtaturman yhteydessä särkyneet silmälasit, kuulokojeet, proteesit ja vastaavat. Lisäksi työtaturman ja ammattitaudin aiheuttamia kustannuksia korvataan myös vaate- ja opaskoiraalisilla sekä kodinhoidosta syntyneitä lisäkustannuksia enintään vuoden ajalta.²⁷

Tapaturmavakuutuslain 14 §:n nojalla maksetaan eräissä tapauksissa tutkimuskuluja, vaikka myöhemmin ilmeni, että kyseessä ei olisikaan työtaturma tai ammattitauti. Tällöin täytyy olla perusteltu epäily ammattitaudista tai mahdollisesti työtaturman seurausten selvittäminen ja erottaminen esimerkiksi vahingoittuneen iän mukanaan tuomista rappeumamuutoksista. Pääsääntönä on, että kuluja maksetaan niin kauan, kuin niitä työtaturmasta tai ammat-

²⁵ Kukkonen & Karmavalo 2014, 64-65.

²⁶ Kiertokirje 2/2010, 3-15.

²⁷ Kukkonen & Karmavalo 2014, 105.

titaudista aiheutuu, joissakin tapauksissa vuosikausia. Yleinen korvausperiaate on, että korvaus ei ole riippuvainen työnantajasta eikä siitä työsuhteesta, jonka aikana vahinko sattui. Hoitokulut ja muut korvaukset maksetaan, vaikka työnantaja vaihtaisi vakuutusyhtiötä tai vahingoittuneen työsuhde päättyisi.²⁸

2.3.1 Ansionmenetys työkyvyttömyysajalta

Lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella vakuutetulla on oikeus saada työkyvyttömyysajalta sairauspäivärahaa eli ansionmenetyskorvausta. Käytännössä työnantaja maksaa vahingoittuneelle työehtosopimuksen mukaan sairausajan palkkaa työkyvyttömyysajan ensimmäisen 28 päivän ajalta. Tapaturmapäivää ei lasketa mukaan työkyvyttömyysaikaan. Työnantajalla on oikeus saada työtapaturman johdosta maksamansa sairausajan palkka takaisin täysimääräisenä lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta. Mikäli työnantaja ei jostain syystä maksa vahingoittuneelle sairausajan palkkaa, vakuutusyhtiö maksaa sairauspäivärahan vahingoittuneelle tämän tapaturmapäivää edeltävien 28 kalenteripäivän ansioiden perusteella. Pääsääntönä on, että korvaus on yhtä suuri kuin vahingoittuneen palkka, kuitenkin vähintään tapaturmavakuutuslain mukaisen vähimmäisvuosityöansion mukaan laskettu päiväraha.²⁹

Jos työtapaturmasta aiheutunut vamma aiheuttaa työkyvyttömyyttä vielä 28 kalenteripäivän jälkeen tapaturmasta, päivärahan perusteeksi määritetään vahingoittuneelle vuosityöansio, joka on aina vähintään tapaturmavakuutuslain mukainen vähimmäisvuosityöansio. Vuosityöansion on tarkoitus vastata sitä vakiintunutta ansiotasoa, minkä vahingoittunut olisi todennäköisesti terveenä ansainnut seuraavan vuoden kuluessa. Vuosityöansion määrittämistä varten vakuutusyhtiö tarvitsee vahingoittuneen ansiotiedot tapaturmaa edeltävältä vuodelta, verotiedot kolmelta viimeiseltä verovuodelta sekä Eläketurvakeskukselta rekisteriotteen. Vuosityöansion mukainen päiväraha muuttuu jatkuvaksi tai määräaikaiseksi tapaturmaeläkkeeksi, kun vahinkohetkestä on kulunut yksi vuosi. Tapaturmaeläke on 85 % vahingoittuneen vuosityöansiosta.³⁰

Tapaturmavakuutuslain 28 §:n 6 momentissa on määritelty vähimmäisvuosityöansio, johon työkyvyttömyysajalta maksettava päiväraha on korotettava, jos vahingoittuneen todelliset ansiot jäävät tätä pienemmiksi. Vähimmäisvuosityöansio tarkistetaan vuosittain indeksikorauksella. Esimerkiksi vuonna 2014 vähimmäisvuosityöansio oli 12.440 euroa ja vuonna 2015 12.560 euroa. Poikkeustapauksissa, kun vahingoittunut on vanhuuseläkkeellä tai täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä ja tekee samalla palkallista työtä, vähimmäisvuosityöansiota ei käy-

²⁸ Kukkonen & Karmavalo 2014, 105.

²⁹ Kiertokirje 24/92, 1-10.

³⁰ Kiertokirje 4/98, 1-3.

tä. Tällöin vuosityöansio on aina todellisten tulojen mukainen eli sen suuruinen, kuin eläkeläisellä on yleensä ollut palkkatuloja vuosittain.³¹

2.3.2 Sairaanhoidokulut

Sairaanhoidoina korvattavat kulut on lueteltu tapaturmavakuutuslain 15 §:ssä. Näihin kuluihin lukeutuvat lääkärin antama tai määräämä tarpeellinen hoito, lääkärin määräämät lääkkeet tai hoitotarvikkeet, sairaanhoidosta aiheutuvat välttämättömät matkakulut, vamman tai sairauden vuoksi tarpeellinen laitoshoido sekä opaskoira vahingoittuneen käyttöön. Lisäksi korvattavia kuluja ovat proteesien tai muiden apuvälineiden hankkiminen vahingoittuneen omaksi tai hänen käytettäväkseen ja niiden välttämätön huolto ja uusiminen. Vahingoittuneella on oikeus saada korvausta sairaanhoidosta, kun se on työtapaturmasta aiheutuneen vamman tai sairauden vuoksi tarpeellista ja, kun sitä annetaan tarpeettomia kustannuksia välttäen. Esimerkkinä tilanteesta, jossa sairaanhoidokuluna haettu fysikaalinen hoito on evätty, voidaan mainita hoitoon hakeutuminen vasta pitkän ajan kuluessa työtapaturmasta, jolloin syy-yhteyden toteaminen on käytännössä mahdotonta.³²

Tapaturmavakuutuslain nojalla vakuutusyhtiö korvaa vahingoittuneelle sairaanhoidoa, mutta ei ole velvollinen järjestämään sitä. Vahingoittuneella on oikeus mennä hoitoon joko yksityiseen tai julkiseen hoitolaitokseen. Yleisen käytännön mukaan työnantaja täyttää vakuutustodistuksen kyseessä olevasta työtapaturmasta tai ammattitaudista ja tämän perusteella hoitolaitos laskuttaa suoraan vakuutusyhtiötä. Hoidon on tarkoitus olla nopeata sekä edistää vahingoittuneen toipumista ja työhön paluuta.³³

Joihinkin tutkimuksiin, esimerkiksi magneettitutkimuksiin, sekä kajoavimpiin toimenpiteisiin hoitolaitoksen tulee pyytää etukäteen vakuutusyhtiöltä maksusitoumus. Tämä koskee lähinnä yksityisiä hoitolaitoksia, sillä julkisissa hoitolaitoksissa vahingoittuneelle itsellensä ei tule koskaan maksettavaksi enempää kuin asiakasmaksu, siinä tapauksessa, jos vakuutusyhtiö katsoisi, että kyseessä ei ole työtapaturman kannalta tarpeellinen ja perusteltu tutkimus tai toimenpide. Kun yksityisessä hoitolaitoksessa suunnitellaan kalliimpaa tutkimusta tai leikkaushoitoa, vakuutusyhtiöllä on oikeus valita hoitopaikka. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voidaan mainita polven magneettitutkimus: yksityisellä hoidossa olleelle vahingoittuneelle kirjoitetaan maksusitoumuspyyntö polven magneettitutkimukseen. Maksusitoumuspyyntö toimitetaan vakuutusyhtiön käsittelyyn ja kun vakuutusyhtiössä on ratkaistu tutkimuksen korvattavuus, vakuutusyhtiö usein kilpailuttaa kyseistä tutkimusta tarjoavat hoitolaitokset. Mak-

³¹ Kukkonen & Karmavalo 2014, 87.

³² Kukkonen & Karmavalo 2014, 106-107.

³³ Kukkonen & Karmavalo 2014, 107.

susitous myönnetään siis aina yksilöityyn tutkimukseen tai toimenpiteeseen, tiettyyn hoitolaitokseen ja ennalta määritellyyn hintaan.³⁴

2.3.3 Haittakorvaus

Vahingoittuneelle, joka on vamman tai sairauden johdosta niin avuttomassa tilassa, ettei hän tule toimeen ilman toisen henkilön apua, maksetaan tapaturmavakuutuslain mukaan haittalisää. Haittalisä on kustannuskorvausta ja sitä voidaan myöntää joko jatkuvana pysyvissä vammoissa, kuten nelirajahalvauksissa tai määräaikaisena, esimerkiksi murtumavammojen toipumisen ajan. Haittalisäluokkia on kolme ja luokka määräytyy sen mukaan, kuinka paljon ja säännöllisesti vahingoittunut tarvitsee hoitoa, apua, valvontaa ja ohjausta. Suurinta haittalisää voidaan myöntää esimerkiksi työtapaturmassa sokeutuneelle ensimmäisen kahden vuoden ajalta.³⁵

Työtapaturman tai ammattitaudin aiheuttamasta pysyvästä yleisestä haitasta maksetaan haittarahaa. Yleinen pysyvä haitta tarkoittaa toimintakyvyn alentumista eli toiminnanvajausta. Tätä voidaan arvioida aikaisintaan vuoden kuluttua sattuneesta vahingosta ja lisäksi arvioitaessa vertailuperusteena käytetään aina samanikäisen terveen henkilön toimintakykyä. Toimintakyvyn määritelmä pitää sisällään muun muassa kyvyn kaikille ihmiselle normaaleihin fyysisiin toimintoihin, ihmiselle tyypillisen kyvyn oppia ja soveltaa tietoa, kommunikoinnin, itsestä huolehtimisen, vuorovaikutuksen ja ihmissuhteet. Toiminnanvajausten arvioinnissa huomioidaan kaikki rajoitukset, pois lukien kuitenkin yksilölliset olosuhteet kuten harrastukset, joita kyseessä olevasta vammasta tai sairaudesta yleensä voi aiheutua jokapäiväisessä elämässä. Haittarahan korvaamisesta säädetään tapaturmavakuutuslain 18 §:ssä. Haittaraha määräytyy haittaluokkien mukaan, joita on yhteensä kaksikymmentä.³⁶

2.3.4 Kuntoutusetuudet

Olenaisena osana tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin kuuluu kuntoutus. Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta astui voimaan vuonna 1991. Kuntoutus liittyy vahingoittuneen työ- ja ansiokykyyn tai hänen työ- ja toimintakykynsä sen mukaan, minkälaista kuntoutusta vamman tai sairauden vuoksi kulloinkin tarvitaan.³⁷ Kuntoutukseksi luetaan muun muassa erilaiset apuvälineet ja kuntoutushoito sekä ammatillinen kuntoutus. Kuntoutus on osa sekä työtapaturman että ammattitaudin korvausta, joten näissäkin asioissa päätökset tekee ja korvaukset maksaa vakuutusyhtiö.³⁸

³⁴ Kukkonen & Karmavalo 2014, 107-110.

³⁵ Kukkonen & Karmavalo 2014, 118.

³⁶ Kiertokirje 5/2013, 5-35.

³⁷ Kukkonen & Karmavalo 2014, 129.

³⁸ Korpilahti, Kukkonen, Mikkola & Siitonen 2009, 41.

Työ- ja toimintakyvyn kuntoutukseen sisältyvät muun muassa kuntoutustutkimukset, kuntoutusjaksot avo- tai laitoshoidossa, erilaiset apuvälineet ja niiden hankkiminen sekä käytön koulutus että uusiminen ja huolto. Vaikeasti vammautuneelle korvataan myös asunnon muutostyöt sekä asuntoon tarvittavat apuvälineet ja laitteet tai vaihtoehtoisesti palveluasumisesta aiheutuvat lisäkustannukset. Lisäksi joko vahingoittuneen tai hänen perheenjäsenensä on mahdollista saada sopeutumisvalmennusta.³⁹

Työ- ja ansiokyvyn kuntoutukseen liittyy vahvasti ammatillinen kuntoutus. Ammatilliseen kuntoutukseen kuuluvat muun muassa kuntoutustutkimukset, työ- ja koulutuskokeilut sekä työhön valmennus entisessä tai uudessa työpaikassa. Lisäksi riittävän koulutuksen hankkimista soveltuvaan työhön tuetaan myös, tarvittaessa vahingoittunut voi saada peruskoulutusta ja opiskelukustannuksiakin. Itsensä työllistämistä elinkeinonharjoittajana tuetaan puolestaan mahdollisella avustuksella tai korottomalla lainalla. Vahingoittuneelle voidaan myös hankkia työssä suoriutumista edistäviä apuvälineitä ja laitteita entiselle tai uudelle työpaikalle.⁴⁰

2.3.5 Korvaukset kuolemantapauksissa

Työtapaturmista ja ammattitaudeista johtuvia kuolemantapauksia tulee vuosittain ilmi noin 170. Kuolema voi seurata välittömästi työtapaturman jälkeen tai vasta vuosien kuluttua esimerkiksi ammattitaudin ilmenemisestä. Ammattitaudeista yleisimpiä kuolemaan johtavia ovat asbestin aiheuttamat keuhkosairaudet. Kuolemantapauksissa korvauksena maksetaan sekä hautausapua että perhe-eläkettä. Hautausapu on kiinteä summa ja se määräytyy aina kuolinvuoden mukaan.⁴¹

Perhe-eläkkeen saamisen edellytyksenä on, että vahingoittuneen kuolema on todistetusti johtunut työtapaturmasta tai ammattitaudista. Tavallisesti perhe-eläkkeen saajina ovat leski ja alle 18-vuotiaat lapset sekä 18-24-vuotiaat opiskelevat lapset. Leski voi olla aviopuoliso, rekisteröidyn parisuhteen osapuoli tai avopuoliso - muutamin tiukasti säädellyin ehdoin. Perhe-eläkkeen määrä on enintään 70 prosenttia vahingoittuneen vuosityöansiosta ja se tarkistetaan vuosittain työeläkeindeksien mukaan. Perhe-eläke on saajilleen veronalaista tuloa ja määräytyy eläkkeensaajien lukumäärän perusteella. Mikäli leski ei solmi uutta avio- tai avoliittoa, hänen on mahdollista saada eläkettä koko elämänsä ajan.⁴²

³⁹ Kiertokirje 3/2013, 9-22.

⁴⁰ Kiertokirje 4/2013, 10-21.

⁴¹ Kukkonen & Karmavalo 2014, 136.

⁴² Kukkonen & Karmavalo 2014, 137.

2.4 Muutoksenhaku

Päätökset työtapaturma- ja ammattitautiasioissa annetaan aina kirjallisesti. Päätöksen liitteeksi lisätään myös tapaturmavakuutuslain mukainen muutoksenhakuohje, jossa kerrotaan selkeästi, miten päätökseen voi hakea muutosta. Vahingoittuneella on aina muutoksenhakuoikeus kaikkiin häntä koskeviin päätöksiin. Työnantajan muutoksenhakuoikeus on rajattu vain siltä osin kun työnantajalle on maksettu suoraan joitakin korvauksia. Työnantaja ei siis automaattisesti ole korvausasiassa asianosainen, vaikka hänen ottamastaan lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta korvausasiaa käsitellään. Käytännössä valittaa voi sekä myönteisestä että kielteisestä päätöksestä, koko päätöksestä tai pelkästään esimerkiksi erillisen tutkimuksen osalta.⁴³

Tapaturmavakuutuslain mukainen muutoksenhakujärjestelmä on kolmiportainen. Vakuutusyhtiön työtapaturma- ja ammattitautiasioissa antamasta korvauspäätöksestä on valitusoikeus tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnalle (TamLa). Kirjallinen valitus toimitetaan päätöksen antaneeseen vakuutusyhtiöön valitusajan puitteissa ja osoitetaan tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnalle. Valitusaikaa on 30 päivää päätöksen antamisesta. Tähän lisätään käytännössä vielä 7 päivää, sillä päätöksen katsotaan saapuneen vahingoittuneen tietoon viimeistään seitsemäntenä päivänä postittamisesta. Valituksen saavuttua, vakuutusyhtiön tehtävänä on tutkia valitus sekä mahdollisesti valituksen mukana tulleet uudet asiakirjat. Vakuutusyhtiö voi tässä kohtaa vielä tehdä itseoikaisun valituksenalaisen päätöksen suhteen ja, jos kaikkiin vaadittuihin vaatimuksiin suostutaan, valitusta ei toimita eteenpäin. Mikäli valitus ja mahdolliset uudet asiakirjat eivät sisällä sellaista uutta tietoa, jonka perusteella valituksenalaista päätöstä olisi mahdollista oikaista, valitus toimitetaan vastineen kera tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan käsittelyyn.⁴⁴

Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan antamasta päätöksestä sekä vahingoittuneella että vakuutusyhtiöllä on oikeus valittaa vakuutusoikeudelle (VakO). Vakuutusoikeus on puolueeton ja riippumaton toimeentuloturva-asioiden erityistuomioistuim, jonka toiminnasta on säädetty vakuutusoikeuslaissa. Kaikkiin vakuutusoikeuden antamiin päätöksiin ei ole mahdollista hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta (KKO). Valitusoikeus on rajoitettu koskemaan vain sellaisia päätöksiä, joissa on ratkaistu oikeus korvaukseen tai siihen, kenen on suoritettava korvaus.⁴⁵

⁴³ Kukkonen & Karmavalo 2014, 171.

⁴⁴ Kiertokirje 5/2011, 4-8.

⁴⁵ Kiertokirje 5/2011, 8-15.

3 Vakuutusyhtiöiden toimenkuva

Lakisääteistä tapaturmavakuutusta hoitavat yksityiset tapaturmavakuutusyhtiöt, joita Suomessa on tällä hetkellä hieman yli kymmenen kappaletta. Vakuutusyhtiöt toimivat julkisina viranomaisina lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa ja käsittelyssä sovelletaan tapaturmavakuutuslain hallintosäännöksiä ja hallintolain säännöksiä hyvästä hallinnosta. Lisäksi sovelletaan kielilakia, lakia sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa, henkilötietolakia sekä julkisuuslakia. Korvaustoiminta on kokonaan julkista tehtävää ja vakuutusasioissa puolestaan vakuutus sopimus- ja vakuutusmaksuasiat.⁴⁶

Vakuutusyhtiöiden toimintaa valvoo sekä yleiset laillisuusvalvojat eli eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston kansleri että rahoitus- ja valvontaviranomainen, Finanssivalvonta, jonka tehtävistä säädetään finanssivalvonnasta annetussa laissa. Päätöksenteossa se on itsenäinen, vaikka toimiikin hallinnollisesti Suomen Pankin yhteydessä. Finanssivalvonnan keskeisin tehtävä on varmistaa, että vakuutusyhtiöt noudattavat vakuutustoimintaa koskevaa lainsäädäntöä sekä hyvää vakuutustapaa. Erityisen valvonnan alla on lisäksi vakuutusyhtiöiden vakavaraisuus ja siihen vaikuttavien seikkojen asiamukainen hoitaminen vakuutettujen edut turvaavalla tavalla. Vakuutusyhtiöiden hallinnointi- ja ohjausjärjestelmien tulee myös olla sekä riittävät että luotettavat. Finanssivalvonnan toimenkuvaan kuuluu osallistua eurooppalaisten valvontaviranomaisten, niin sanotun ESA:t, toimintaan. Tärkein näistä, vakuutusalan kannalta, on Euroopan vakuutus- ja lisäeläkeviranomaisen EIOPA.⁴⁷

3.1 Neuvonta- ja valvontavelvollisuus

Julkisen vallan käyttäjinä vakuutusyhtiöiden toimintaa sitoo hyvän hallintotavan mukaiset periaatteet, kuten neuvonta, palveluperiaate, viivytyksettömyys ja päätösten perusteellinen. Neuvontavelvollisuus korostuu etenkin omalla toimialalla annettavaan neuvontaan sekä velvollisuuteen vastata esitettyihin kysymyksiin ja tiedusteluihin kohtuullisessa ajassa. Menettelyneuvonta on aina maksutonta. Julkista valtaa käyttävän velvoitteena on neuvoa pääsääntöisesti asian vireillepanon, viraston käsittelytapaan ja käytäntöön liittyvissä kysymyksissä. Neuvonta voi koskea myös esimerkiksi sitä, kuka asiaa hoitaa ja milloin tämä on tavoitettavissa tai kuinka kauan asian käsittelyn voidaan arvioida kestävän.⁴⁸

Hallintosäännöksillä turvataan asiallinen ja puolueeton käsittely, käsittelyn joutuisuus, tarvittaessa asiakkaan kuuleminen sekä päätösten hyvä ja selkeä kieli, unohtamatta ymmärrettävästi kirjoitettuja perusteluja. Hallintoperiaatteiden mukaisesti kaikilla on oikeus toimia,

⁴⁶ Kukkonen & Karmavalo 2014, 17.

⁴⁷ Rantala & Kivisaari 2014, 300.

⁴⁸ Husa & Pohjolainen 2009, 68, 238.

saada käsittely ja päätös omalla kielellään, joita ovat suomi, ruotsi ja saame. Asiakkaan kannattaa myös itse olla aktiivisesti vakuutusyhtiöön yhteydessä heti, kun vakuutus-, korvaus- tai kuntoutusasioissa on jotain epäselvää tai kysyttävää.⁴⁹

Suomen perustuslain 118 §:n mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Vakuutusyhtiöissä lakisääteisen tapaturmavakuuttamisen parissa työskentelevät käyttävät julkista valtaa ja ovat näin virkavastuussa toimistaan. Virka-asemaan liittyy ennen kaikkea korostettu vaatimus virkamiehen toiminnan luotettavuudesta ja puolueettomuudesta. Lisäksi vakuutusyhtiöillä on valvontavelvollisuus julkisen vallan käyttäjänä, tämä korostuu etenkin lakisääteisen tapaturmavakuuttamisen laiminlyönnin yhteydessä.⁵⁰

3.2 Vakuutusehdot ja -maksun määräytyminen

Lakisääteinen tapaturmavakuutus pohjautuu tapaturmavakuutuslakiin sekä vakuutusasioiden että korvausten osalta. Vakuutusyhtiö ja työnantaja tai työntekijä ei voi millään tavoin sopia keskenään vakuutuksen sisällöstä tai maksettavista korvauksista. Vakuutusehdoilla säädellään lähinnä vakuutusyhtiön ja vakuutuksenottajan välistä vakuutussopimussuhdetta, jolla ei ole pääsääntöisesti vaikutusta korvauksiin tai vakuutusturvaan. Poikkeuksena voidaan mainita tapaturmavakuutus lain 57 §:n mukaiset vapaaehtoiset vakuutukset, joissa vakuutusyhtiöillä on oikeus vakuutusehdoin rajata esimerkiksi erikseen nimettyjä urheilulajeja vapaa-ajan vakuutuksen korvaavuuden ulkopuolelle.⁵¹

Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen vakuutusmaksu määräytyy työn vaarallisuuden eli riskin ja kunkin vakuutuskauden aikana maksettujen palkkojen perusteella. Vakuutettuja työntekijöitä ei yksilöidä vakuutukseen. Työn vaarallisuuden luokittelumisen ohjeeksi Tilastokeskus on julkaissut ammattiluokituksen. Jokainen vakuutusyhtiö laatii omat maksuperusteensa, jonka mukaan vakuutusmaksun suuruus määräytyy kullekin työnlaadulle. Esimerkkinä vakuutusmaksun määräytymisestä voidaan mainita seuraavaa: yrittäjä X toimii kuljetusalalla ja maksaa kuorma-autonkuljettajilleen palkkaa vuodessa yhteensä 100.000 euroa. Kuorma-autonkuljettajille on vakuutusyhtiö Y:n maksuperusteissa määritelty vastuuluokan mukainen maksukerroin 0,035. Vakuutusmaksuksi kalenterivuodelle tulee näin ollen 3.500 euroa. Vastaavan kaavan mukaan samalla palkkasummalla toimistotyöntekijöiden, jos maksukerroin olisi vähäisemmän riskin mukaisesti 0,003, tulisi vain 350 euroa. Mitä vaarallisempi työ on kyseessä, sen suurempi riski ja näin ollen vakuutusmaksukin. Eräiden suurempien yritysten kohdalla voidaan käyttää myös niin sanottua erikoismaksujärjestelmää, jossa yrityksen oma vahinkokehitys vaikuttaa vakuutusmaksuun. Lähtökohtana on kuitenkin aina rahastoiva järjestelmä, jos-

⁴⁹ Korpilahti, Kukkonen, Mikkola & Siitonen 2009, 43.

⁵⁰ Husa & Pohjolainen 2009, 68, 298-299.

⁵¹ Kukkonen & Karmavalo 2014, 16.

sa kunkin vuoden työtapaturmien kustannukset kerätään ennakolta vakuutusmaksujen muodossa.⁵²

3.3 Vakuutus

Perustuen työnantajan vakuuttamisvelvollisuuteen, lakisääteinen tapaturmavakuutus voidaan tehdä joko määräaikaiseksi tai jatkuvaksi. Yksi vakuutuskausi on aina kalenterivuosi. Määräaikainen vakuutus voi olla voimassa enintään kahdella vakuutuskaudella, jonka jälkeen on tehtävä uusi vakuutus. Käytännössä määräaikainen vakuutus tehdään yleensä silloin, kun työntekijöitä on vain osan aikaa vuodesta tai työ on enemmän kertaluontoista kuin jatkuvaa. Sekä määräaikainen että jatkuva lakisääteinen tapaturmavakuutus tulevat voimaan hakemuksella ja aikaisintaan siitä päivästä, kun vakuutushakemus on tullut vakuutusyhtiön tietoon. Vakuutusyhtiöllä on lakisääteisten vakuutusten kohdalla sopimuspakko - toisin sanoen vakuutus-
senottajan maksuhäiriömerkinnät eivät vaikuta vakuutuksen myöntämiseen.⁵³

Määräaikainen lakisääteinen tapaturmavakuutus päättyy itsestään vakuutuskautensa lopussa. Jatkuva, toistaiseksi voimassaoleva, vakuutus päättyy ainoastaan vakuutus-
senottajan allekirjoittamalla irtisanomisilmoituksella ja vain, kun hyväksyttävä irtisanomisen syy on mainittu. Tässäkin on omat sääntönsä, sillä jatkuva vakuutus voidaan irtisanoa vain, jos vakuutus-
senottajalla ei ole enää vakuuttamisvelvollisuutta. Lakisääteinen tapaturmavakuutus voidaan kuitenkin siirtää toiseen yhtiöön erillisellä yhtiöiden välisellä sähköisellä siirtomenettelyllä. Siirto on mahdollista tehdä neljänä ajankohtana vuodessa ja vakuutus-
senottaja voi irtisanoa vakuutuksen päättymään maaliskuu-, kesä-, syys- tai joulukuun viimeisenä päivänä. Lisäksi irtisanomisen on tapahduttava viimeistään kolme kalenterikuukautta ennen mainittuja päättymispäiviä. Jotta lakisääteinen tapaturmavakuutus voisi siirtyä uuteen yhtiöön, sen tulee ensin olla voimassa vanhassa yhtiössä kokonainen kalenterivuosi. Esimerkiksi, jos lakisääteinen tapaturmavakuutus on alkanut vanhassa yhtiössä kesken vuotta eli 1.4.2014, ensimmäinen mahdollinen siirto on vasta 1.1.2016.⁵⁴

4 Mitä muuttuu?

Hallituksen esityksen (HE 277/2014 vp) mukaan osa keskeisistä säännöksistä on puuttunut tähän asti tapaturmavakuutuslainsäädännöstä joko kokonaan tai säännösten sanamuodot ovat olleet turhan väljiä. Tulkinnanvaraisuudelle on jäänyt tilaa, mikä on synnyttänyt vuosien kuluessa runsaasti oikeus- ja korvauskäytäntöä järjestelmän keskeisistä perusasioista. Kokonaisuudistuksen myötä työtapaturmavakuutukseen on haluttu tuoda lisää avoimuutta ja tarkkara-

⁵² Rantala & Kivisaari 2014, 428-429.

⁵³ Vakuutuskäsikirja 2014, 3-5.

⁵⁴ Vakuutuksen ottaminen 2015.

jaisempaa käytäntöä. Tavoitteena on ollut nykyisen oikeus- ja korvauskäytännön varassa olevien periaatteiden ja soveltamisratkaisujen tuominen lain tasolle. Tällöin laista ilmeni perustuslain edellyttämällä tavalla yksilön oikeudet ja velvollisuudet.

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta on puoltanut mietinnössään (StVM 49/2014 vp) hallituksen esityksen hyväksymistä uudeksi työtaturma- ja ammattitautilaki. Valiokunta on kannanotossaan ilmaissut tyytyväisyytensä tapaturmavakuutuslain uudistukseen, joka ottaa vastedes paremmin huomioon työelämässä tapahtuneet muutokset. Samoilla linjoilla on ollut myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausunnossaan (TyVL 18/2014 vp). Hallituksen esitystä on pääsääntöisesti luonnehdittu selkeäksi ja tarpeelliseksi. Eniten mielipiteitä on molemmissa valiokunnissa jakanut työpaikan kosteusvaurion aiheuttaman sairastumisen korvattavuus. Kosteusvauriomikrobeihin liittyvät terveydelliset ongelmat ovat Suomessa valitettavan yleisiä, niin työpaikalla kuin kotonakin. Tämän vuoksi taudin diagnostiikan erottaminen ja syy-yhteyden selvittäminen korvattavaksi ammattitautiksi on käytännössä vaikeaa. Asiaan etsittiin ratkaisua mahdollisen työpaikan vaihdoksen rahallisen tukemisen kautta - siinä kuitenkaan onnistumatta. Kosteusvaurioiden mukanaan tuomiin terveysongelmiin täytyy jatkossa etsiä ratkaisua muualta kuin työtaturma- ja ammattitautilainsäädännöstä, jotta päästään hoitamaan varsinaista ongelmaa, eikä pelkästään sen seurausta.⁵⁵

Eduskunta on antamassaan vastauksessa (EV 315/2014 vp) sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hyväksynyt uuden työtaturma- ja ammattitautilain (459/2015), jonka Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistö on 24. huhtikuuta 2015 vahvistanut Helsingissä. Työtaturma- ja ammattitautilaki astuu voimaan 1.1.2016. Lisäksi eräitä lainkohtia, muun muassa Vakuutusyhtiöiden oikeudesta saada tietoja Eläketurvakeskukselta, sovelletaan jo aiemmin. Uuteen säädökseen on koottu lähes kymmenen vuoden työn tuloksena kolme lakia yhteen: tapaturmavakuutuslaki, ammattitautilaki ja laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta. Uuden lain 286 pykälää takaavat sen, että laissa kerrotaan hallituksen esityksen (HE 277/2014) mukaisesti enemmän työtaturma- ja ammattitautivakuutusjärjestelmän sisällöstä. Läpinäkyvyyden uskotaan lisääntyvän, sillä jokaisen oikeudet ja velvollisuudet ovat luettavissa säädöksestä toisin kuin nykytilassa, jossa moni korvauksiin liittyvä periaate ei näy suoraan lain tasolla, vaan perustuu puhtaasti korvaus- ja oikeuskäytäntöihin.⁵⁶

Työtaturmavakuutusjärjestelmän rakenteisiin tai toimeenpanoon lain kokonaisuudistus ei tuo suuria muutoksia, vaan lakisäätöisen tapaturmavakuutuksen perusrakenteet säilyvät ennallaan. Korvausten taso, vakuutuksen rahoitus ja toimeenpanojärjestelmä säilyttävät siis entisen muotonsa. Kokonaisuudistuksessa on hallituksen esityksen (HE 277/2014) mukaan enemmänkin kyse siitä, että tapaturmavakuutuslainsäädäntö on kirjoitettu vastaamaan ny-

⁵⁵ Rissa 2015, 23-24.

⁵⁶ Salo 2015, TyTAL 1.1.2016 alkaen, 3.

kyistä oikeus- ja korvauskäytäntöä. Vakuutusyhtiöitä on tiedotettu tulossa olevista muutoksista hyvissä ajoin ja vakuutusyhtiöissä on ryhdytty uudistamaan tieto- ja toimintajärjestelmiä sekä kouluttamaan vakuutus- ja korvauskäsittelijöitä, sillä uuden työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisia korvauksia tulee maksettavaksi kaikista niistä työvahingoista, jotka sattuvat 1.1.2016 jälkeen. Tärkeimpinä uudistamishankkeina voidaan mainita uudet vakuutus-, korvaus- ja tilastointijärjestelmät, joiden on oltava toiminnassa heti vuoden 2016 alusta.⁵⁷

Uuden työtapaturma- ja ammattitautilain yksityiskohtaiset säädökset koskevat myös Tapaturmavakuutuslaitosten liittoa (TVL), josta tulee lainmuutoksella 1.1.2016 Tapaturmavakuutuskeskus, lyhennettynä TVK. Tapaturmavakuutuskeskuksen tehtävänä on toimia lakisääteisen tapaturmavakuutuksen toimeenpanon ja kehittämisen yhteiselimenä, joka antaa suosituksia lain yhdenmukaisen toimeenpanon edistämiseksi asioissa, jotka eivät kuulu tapaturma-asiain korvauslautakunnan tehtäviin. Lisäksi Tapaturmavakuutuskeskus huolehtii lain toimeenpanon edellyttämästä tiedostustoiminnasta. Tarkka kuvaus TVK:n tehtävistä löytyy työtapaturma- ja ammattitautilain luvusta 28, johon on sisällytetty muun muassa tehtävä käsitellä vakuuttamattomassa työssä sattuneen vahinkotapahtuman korvausasia, valvoa työnantajan vakuuttamisvelvollisuutta, pitää vakuutusrekisteriä sekä tehdä Valtiokonttorille ilmoitus vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneelle työnantajalle määrättävästä vakuutusmaksua vastaavasta maksusta sekä laiminlyöntimaksusta ja ylläpitää tätä varten maksuperusteita.⁵⁸

Tapaturmavakuutuskeskuksen tehtäviin vuodenvaihteesta alkaen lukeutuu ylläpitää vakuuttamisen valvontaa, harmaan talouden torjuntaa ja korvausvastuullisen vakuutusyhtiön selvittämistä varten vakuutusrekisteriä, josta säädetään työtapaturma- ja ammattitautilain 178 §:ssä. Kyseessä on täysin uusi rekisteri, johon kootaan kaikki työnantajat, joilla on pakollinen vakuutus työntekijöilleen. Vakuutusrekisteriin merkitään vakuutuskohtaisesti työnantajan nimi sekä yritys- ja yhteisötunnus tai vaihtoehtoisesti henkilötunnus, tieto vakuutusyhtiöstä sekä vakuutuksen voimassaolosta. Tarvittaessa esimerkiksi hoitolaitokset saavat työnantajan perusteella selville vakuutusyhtiön, johon ohjaavat työtapaturmasta johtuvien hoitokäyntien sairauskertomukset ja laskut käsittelyä varten. Vakuutusrekisteri vähentäne merkittävästi myös vakuutusyhtiöiden välistä sähköpostikirjeenvaihtoa, kun etsitään, missä yhtiössä tietyn työnantajan lakisääteinen tapaturmavakuutus on. Tietoa tarvitaan usein regressiä tai vahinkoasian siirtoa varten.

4.1 Vakuuttaminen

Työtapaturma- ja ammattitautilaki tuo mukanaan kolme suurempaa muutosta vakuuttamiseen: laki koskee vain ansiotyötä, vakuuttamisvelvollisuuden määritelmä muuttuu sekä kolme

⁵⁷ Rissa 2015, 8-9.

⁵⁸ Sinkkilä 2015, 26-27.

uutta poikkeusta Suomessa tehtävän työn vakuuttamiseen. Kokonaisuudessaan se, että laki koskee vain ansiotyötä, on iso askel yhtenäistämään työtaturma- ja eläkevakuuttamista. Tähän asti kummallakin on ollut esimerkiksi omat määritelmänsä yrittäjälle, mikä on varmasti aiheuttanut sekaannusta vakuutusnottajissa ja lisännyt myös omalta osaltaan vakuuttamisvirheitä.⁵⁹

Uudistus ei tuo kuitenkaan muutoksia ammattiuurheilijoiden vakuuttamiseen. Vaikka he tekisivätkin työtä työsuhteessa, heitä ei edelleenkään voi vakuuttaa muiden työsuhteisten tavoin lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella. Ammattiuurheilun vakuuttamisesta on säädetty laissa urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta ja heitä koskee erillinen lainsäädäntö.⁶⁰

Toinen ryhmä, jotka eivät jatkossakaan kuulu pakolliseen työtaturmavakuutukseen ovat perhe- ja omaishoitajat, työtoimintaan ja muuhun ei-tösuhteessa tehtävään työhön osallistuvat henkilöt, sillä he eivät tee varsinaisesti ansiotyötä. Vanhan tapaturmavakuutuslain 57 §:n mukaan heidät on täytynyt vakuuttaa vapaaehtoisella työajan vakuutuksella, mutta uudessa laissa on rajattu tämä kokonaan ulkopuolelle. Näiden henkilöiden vakuuttamisesta tullaankin säättämään vielä erillisillä laeilla, joiden on tarkoitus tulla työtaturma- ja ammattitautilain kanssa samaan aikaan voimaan vuoden 2016 alussa.⁶¹

4.1.1 Yhtenäinen tulkinta työeläkevakuutuksen kanssa

Selkeänä rajana siihen, kuka kuuluu jatkossa työtaturma- ja ammattitautilain mukaiseen työtaturmavakuutukseen ja kuka ei, voidaan pitää työsuhdetta tai muuta työ- tai virkasuhdetta koskevien lakien tarkoittamaa sopimussuhdetta. Hallituksen esityksen (HE 277/2014 vp) mukaisesti vuodenvaihteesta alkaen pakollisesti vakuutettavia ovat vain ne henkilöt, jotka tekevät ansiotyötä työsuhteessa ja ovat vakuutettuina myös työntekijäin eläkevakuutuksella (TyEL). Tähän asti työsuhteessa olevien työntekijöiden lisäksi suuri joukko esimerkiksi 30 % - 50 % omistavia osakeyhtiöiden osakkaita ja avointen yhtiöiden yhtiömiehiä on ollut työeläkelakien mukaan vakuutettu yrittäjän eläkevakuutuksella (YEL), mutta lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa rinnastettu työntekijään. Jatkossa, uuden lain mukaan, YEL-vakuutettu ei voi koskaan olla pakollisesti vakuutettava ja kuulua työtaturmavakuutukseen. Rajanveto pakolliseen vakuutukseen kuuluvien ja sen ulkopuolelle jäävien välillä on uuden lain mukaan sama kuin työeläkevakuutuksessa.⁶²

Osakeyhtiössä työskentelevän osakkaan vakuuttamisen määrittämiseksi täytyy tarkastella henkilön omaa omistusosuutta, hänen perheenjäseniensä omistusosuutta sekä mahdollista

⁵⁹ Sinkkilä 2015, 12-13.

⁶⁰ Sinkkilä 2015, 12.

⁶¹ Sinkkilä 2015, 12.

⁶² Salo 2015, TyTAL 1.1.2016 alkaen - yleiset säännökset, 1-6.

johtavaa asemaa yrityksessä. Näiden lisäksi vielä välillinenkin omistus tulee muistaa ottaa huomioon. Perheenjäseniksi katsotaan avio- ja nyt lainuudistuksen myötä myös avopuoliso sekä henkilö, joka on johtavassa asemassa työskentelevälle henkilölle sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa ja asuu tämän kanssa samassa taloudessa. Johtava asema voi olla toimitusjohtajalla, hallituksen jäsenellä, muussa vastaavassa asemassa olevalla tai henkilöllä, jolla on tosiasiallinen määräämisvalta yrityksessä. Pakollisen vakuutuksen ulkopuolelle jäävät ne osakeyhtiöiden osakkaat, jotka toimivat johtavassa asemassa, omistavat suoraan yrityksestä yksinään yli 30 % tai perheenjäseniensä kanssa yli 50 % osakkeista. Välillisen omistamisen esimerkkinä voidaan puolestaan mainita seuraava: yrittäjä X omistaa osakeyhtiö A:sta yksinään yli 50 %. Osakeyhtiö A omistaa yli 30 % osakeyhtiö B:stä, jossa yrittäjä X työskentelee johtavassa asemassa. Tämän perusteella yrittäjä X ei kuulu pakollisen työtaturmavakuutuksen piiriin.⁶³

Tapaturmavakuutuslain 57 § on tähän asti tarjonnut kaikille mahdollisuuden vakuuttaa itsensä, läheisensä tai ei-työsuhteessa olevat harjoittelijat vapaaehtoisella työajan vakuutuksella. Vapaaehtoisen työajan vakuutuksen turva vastaa lakisääteisen tapaturmavakuutuksen tuomaa turvaa. Lainmuutoksella vapaaehtoisen työajan vakuutuksen voivat jatkossa saada vain ja ainoastaan henkilöt, joilla on voimassa oleva YEL-vakuutus tai eräissä tilanteissa ulkomaantyöskentelyn yhteydessä.⁶⁴

4.1.2 Vakuuttamisvelvollisuuden määritelmä

Nykyisessä tapaturmavakuutuslaissa vakuuttamisvelvollisuuden raja on määritelty teetettyjen työpäivien lukumäärän mukaan, kun taas uudessa laissa rajana on työntekijöille maksetut palkat eli tarkka vuosittain indekseillä tarkistettava euromäärä. Ensi vuoden vaihtuessa vakuuttamisvelvollisuuden raja muuttuu 12 työpäivästä 1.200 euroon. Raja on työnantaja- ja kalenterivuosi-kohtainen. Kalenterivuosi alkaa ja päättyy aina vuoden vaihtuessa.⁶⁵

Tämä on ehdottomasti kaivattu muutos. Kun ennen pientyönantajat yrittivät arvioida montako työpäivää, esimerkiksi kesämökin kattotyömaa vaatii, niin nyt he tietävät jo ennakkoon sovittujen palkkojen pohjalta, tarvitaanko vakuutusta vai ei. Tämä selkeyttäne huomattavasti asiaa, sillä usein etukäteen on sovittu urakkapalkka suoritettavasta työstä. Sitä, montako työpäivää, säiden vaihtelut huomioiden, urakka tulee vaatimaan, on puolestaan vaikeampi ja jopa mahdoton arvioida. Toisena esimerkkinä vakuuttamisvelvollisuuden muuttumisesta hyötyvinä voidaan mainita yksityishenkilöt, jotka satunnaisesti palkkaavat lastenhoitajia. Nä-

⁶³ Salo 2015, TyTAL 1.1.2016 alkaen - yleiset säännökset, 1-6.

⁶⁴ Sinkkilä 2015, 12.

⁶⁵ Sinkkilä 2015, 12.

mä tekevät työtä usein vain muutaman tunnin kerrallaan, jolloin työpäiviä kertyy helposti vuodessa yli 12.

4.1.3 Kolme poikkeusta Suomessa tehtävän työn vakuuttamiseen

Pääsääntönä on edelleen, että Suomessa tehtävä työ myös vakuutetaan Suomessa. Uuteen lakiin on kuitenkin kirjoitettu kolme poikkeusta tähän pääsääntöön ja etenkin silloin, kun kyse on ulkomailla tehtävästä työstä tai ulkomaalaisen työntekijän työskentelystä Suomessa, on työnantajien erityisen tärkeää muistaa varmistaa omasta vakuutusyhtiöstään, niin tapaturma- kuin eläkeyhtiöstä, miten kussakin tilanteessa tulee työntekijät vakuuttaa. Lainsäädäntö ei ole aina yksiselitteinen, sillä on esimerkiksi tilanteita, joissa työntekijä tulee vakuuttaa Suomessa työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksella, mutta ei kuitenkaan Suomen työeläkelainsäädännön mukaan.⁶⁶

Ensimmäisen poikkeuksen mukaan EU:n sosiaaliturvan koordinaatioasetuksen tai sosiaaliturvasopimuksen mukaisesti lähetetyt työntekijät vakuutetaan lähettävän maan lainsäädännön mukaan. Jos suomalainen yritys lähettää työntekijänsä esimerkiksi vuodeksi yrityksen paikalliseen toimipisteeseen Ranskaan, työntekijä kuuluu koko ajan suomalaisen työtapaturmavakuutuksen piiriin. Samoin vastaavasti, jos ranskalainen yritys lähettää työntekijänsä Suomen toimipisteeseensä töihin, tämä kuuluu vakuuttaa Ranskan lainsäädännön mukaisesti. Kohdemaassa se yritys, kenelle työtä tehdään, määrittää pitkälti sen, minkä maan lainsäädännön mukaan tulee vakuuttaa.⁶⁷

Toisen poikkeuksen mukaan, jos kyseessä on lyhytkestoinen kokous- tai esiintymismatka Suomeen, muusta kuin EU- tai sosiaaliturvasopimusmaasta tulevaa työntekijää ei tarvitse vakuuttaa Suomen lainsäädännön mukaan työtapaturmavakuutuksella. Sen sijaan, jos lyhytkestoisen työmatkan tarkoitus on mikä tahansa muu työ, kuten esimerkiksi asennustyö, tulee työntekijä vakuuttaa Suomessa. Siinäkin tapauksessa, että työnsuorittaminen veisi vain yhden päivän. Lyhytkestoisen matkan tarkoitus on avainasemassa tulkittaessa tätä poikkeusta.⁶⁸

Kolmannen poikkeuksen mukaan työtapaturma- ja ammattitautilain ulkopuolelle jäävät myös kolmannelta valtiosta Suomeen suuntautuvan maantieliikenteen henkilö- ja tavarankuljetuksia ajavat työntekijät. Tämän lisäksi edellytyksenä on, että työntekijä ei asu Suomessa, työnantajan kotipaikka ei ole Suomessa sekä työhön ei sovelleta EU:n sosiaaliturva-asetusten mu-

⁶⁶ Sinkkilä 2015, 12-13.

⁶⁷ Sinkkilä 2015, 12-13.

⁶⁸ Sinkkilä 2015, 13.

kaan Suomen lainsäädäntöä. Työtaturma- ja ammattitautilain 13 § on niin kutsuttu rekka-kuskipykälä.⁶⁹

4.2 Korvaustoiminta

Työtaturma- ja ammattitautilaki tuo ennen kaikkea selkeyttä ja läpinäkyvyyttä korvauskäsittelyyn. Yksi merkittävin muutos on käsittelyaikoihin tulevat muutokset, sillä uuden lain tavoitteena on tehostaa ja nopeuttaa korvauskäsittelyä vakuutusyhtiöissä. Työnantajille on määritelty aikaraja, jonka puitteissa sattuneesta vahingosta tulisi ilmoittaa vakuutusyhtiölle. Lisäksi hoitolaitosten velvollisuutena on jatkossa toimittaa terveydentilatiedot viipymättä käsittelyä varten. Toteutuessaan pelkästään nämä aikarajat tulevat nopeuttamaan korvauskäsittelyä, sillä tällä hetkellä useimmiten uusi vahinko avataan pelkällä laskulla, jossa itsessään ei ole liiemmin tietoa tapahtuneesta.⁷⁰

Lakiin on kirjoitettu auki yksityiskohtaisesti niin tapaturman määritelmä kuin lääketieteellisen syy-yhteyden arviointi ja työliikekipeytyminenkin, jotka ovat tällä hetkellä kaikki olleet määriteltynä lähinnä vakiintuneessa oikeuskäytännössä. Korvattavien vahinkotapahtumien olosuh-teista kerrotaan myös useamman kappaleen verran. Lisäksi uudistusta on tehty myös vuosi-työansion laskentaan, jotta kuka tahansa voisi itse laskemalla tarkistaa, mistä oma vuosi-työansio koostuu.⁷¹

Vahingoittuneen terveydentilaa koskevien tietojen salassapitoon on tehty jonkin verran aiempaa tiukempaa sääntelyä. Nykyisen tapaturmavakuutuslain mukaan työnantajalle lähetettävissä korvauspäätöksissä on saanut mainita, mikä on korvaukseen oikeuttava vamma tai miksi on lääketieteellisten löydösten vuoksi tehty kielteinen päätös. Terveydentilaa koskeviin tietoihin on voitu myös viitata, kuitenkin yksityiskohtaisemmin niitä käsittelemättä. Saman sisältöinen päätös on voitu lähettää sekä vahingoittuneelle että työnantajalle. Työtaturma- ja ammattitautilain 251 §:n ja 255 §:n mukaan työnantajalle ei saa jatkossa luovuttaa näitä tietoja. Korvausasiassa työnantaja on asianosainen vain siltä osin kun hän on oikeutettu saamaan korvauksia esimerkiksi maksamastaan työkyvyttömyysajan palkasta. Jatkossa vakuutusyhtiöissä tehdään samassa korvausasiassa kaksi päätöstä, toinen työnantajalle ja toinen, perustelluineen, vahingoittuneelle.

⁶⁹ Sinkkilä 2015, 13.

⁷⁰ Rissa 2015, 10-11.

⁷¹ Rissa 2015, 10-11.

4.2.1 Aikarajat ja velvollisuudet

Vuoden vaihteesta alkaen vakuutusyhtiöiden täytyy toimittaa viipymättä vireilletuloilmoitus vahingoittuneelle, kun tämän vahinkoasia on tullut vireille. Käytännössä vahinkoasian vireilletulo vaatii työnantajalta joko tapaturmailmoituksen, vahingoittuneelta ilmoituksen tai hoitolaitokselta sairauskertomuskopion hoitokäynnistä. Työnantajan velvollisuutena on ilmoittaa hänen tietoonsa tulleesta tapahtuneesta vahingosta tai ilmenneestä ammattitaudista kymmenen arkipäivän kuluessa vakuutusyhtiölle. Mikäli työnantaja ei tee työtapaturma- ja ammattitautilain 111 §:n vaatimaa ilmoitusta vahingosta määrääjässä, häneltä voidaan evätä maksettava korvaus viivästymisajalta 147 §:n mukaisesti. Tämä korvaus käsittää lähinnä työnantajan maksaman sairausajanpalkan. Työnantajan laiminlyönnillä ei ole vaikutusta vahingoittuneen oikeuteen saada korvauksia. Vanhan lain mukaan ilmoitus on tullut tehdä ”viipymättä”. Käytännössä tämä on saattanut tarkoittaa sitä, että tapaturmailmoitus on saapunut vakuutusyhtiöön vasta useiden kuukausien kuluttua vahingon sattumisesta.⁷²

Korvausasian käsittely on aloitettava vakuutusyhtiössä seitsemän päivän kuluessa sen vireilletulosta. Myös korvauspäätöksen antamisesta on säädetty entistä tiukemmin. Päätös on annettavat viivytyksettä ja viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun vakuutusyhtiöön on saapunut asian ratkaisemiseksi riittävät selvitykset. Yksikertaisimmillaan nämä riittävät selvitykset voivat olla tapaturmailmoitus ja sairauskertomuskopio hoitokäynnistä. Nykyisen lain mukaan vakuutusyhtiöllä on ollut kolme kuukautta aikaa antaa asiassa päätös, joten muutos on melkoinen. Jos vakuutusyhtiö ei ehdi antaa päätöstä uuden aikarajan puitteissa, siitä huolimatta, että käytössä olisi jo kaikki tarvittavat asiakirjat, vahingoittuneelle tulee maksaa viivästymiskorkoa siltä ajalta, kuin päätöksen antaminen on viivästynyt.⁷³

Uutena asiana työtapaturma- ja ammattitautilain 260 §:ssä säädetään vakuutusyhtiöiden oikeudesta saada tiedot verohallinnolta myös keskeneräisestä verotuksesta. Tähän asti verotietoja on saatu pelkästään valmiilta verovuosilta ja verotiedot onkin jatkossa avainasemassa vuosityöansiota määritettäessä. Myös hoitolaitosten tulee jatkossa entistä nopeammin ja omatoimisemmin toimittaa vakuutusyhtiöille vahingoittuneiden terveydentilatietoja. Nykyisellään vakuutusyhtiöt joutuvat, melkein tapatuksessa kuin tapauksessa, erikseen pyytää näitä tietoja, sillä hoitolaitoksilta lähtee lähes poikkeuksetta ensimmäiseksi pelkkä lasku vahinkoasiaan liittyen. Vakuutusyhtiöllä on jatkossa 265 §:n mukaan oikeus saada, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, tarvittavat asiakirjat maksutta, kun tähän asti hoitolaitokset ovat veloittaneet aina tietojen lähettämistä vakuutusyhtiölle. Nämä poikkeustapaukset, joissa hoitolaitokset saavat 266 §:n mukaan edelleen periä maksun tietojen toimittamisesta, koske-

⁷² Rissa 2015, 11.

⁷³ Rissa 2015, 11.

vat lähinnä vakuutusyhtiöiden erikseen pyytämiä vahingoittuneen aiempia, vahinkoa edeltäviä, terveydentilatietoja.

4.2.2 Vahinkotapahtumat

Työtapaturma- ja ammattitautilain yksityiskohtaisuudesta kertoo se, että lakiin on kirjoitettu myös tapaturman määritelmä, vanhassa laissa sitä ei ollut. Korkein oikeus on ratkaisussaan (KKO 2006:83) ottanut kantaa vakiintuneen oikeuskäytännön mukaiseen tapaturman määritelmään, johon hallitus on myös esityksessään (HE 277/2014 vp) viitannut. TyTAL 17 §:n mukaan tapaturmalla tarkoitetaan ulkoisesta tekijästä johtuvaa äkillistä ja odottamatonta tapahtumaa, joka aiheuttaa työntekijälle vamman tai sairauden. Tyypillisimpiä tapaturmia ovat esimerkiksi putoaminen, kaatuminen ja itsensä kolhiminen terävään esineeseen. Tapaturmiin rinnastettaviin vahinkoihin kuuluvat 18 §:ssä luetellut hankauksen aiheuttama ihon hiertyminen, syövyttävän aineen kosketuksen aiheuttama vamma tai sairaus, kaasun, höyryn tai huu-run hengittämisestä aiheutuneet oireet, paleltuminen, hypotermiaan, palovammaan tai lämpösairauteen johtanut tavanomaisesta poikkeava lämpötila, säteilyn tai fysikaalisen paineen vaihtelun aiheuttama vamma tai sairaus.

Työliikekipeytyminen on saanut uudessa laissa oman pykälänsä ja tätä kautta paljon selvennystä siihen, millainen vamma on kyseessä ja milloin se voi kuulua korvauksen piiriin. Työtapaturma- ja ammattitautilain 33 §:n mukaan kyseessä on lihaksen tai jänteen äkillinen kipeytyminen, joka tapahtuu ilman tapaturmaa, työntekijän suorittaessa yksittäistä kuormittavaa liikettä. Työliikekipeytyminen voidaan katsoa korvattavaksi pelkästään varsinaista työtä tehdessä, ei siis ole mahdollista saada korvausta esimerkiksi työmatkalla sattuneesta selän venähdyksestä, kun aiheuttajana on ollut lapsen nostaminen auton turvaistuimeen. Lisäksi korvausta työliikekipeytymisestä on mahdollista saada enintään kuuden viikon ajalta, mikä kuvaa hyvin kipeytymisen ohimenevyyttä. Korvausta ei ole mahdollista saada, jos kipeytyminen johtuu aikaisemmasta vammasta tai sairaudesta tai vaihtoehtoisesti sellaisesta kudosvauriosta, joka voi syntyä vain tapaturman aiheuttamana. Työliikekipeytymiselle onkin tyypillistä, että vamma paranee itsellään muutamassa viikossa ilman jatkohoidon tai tutkimusten tarvetta. Nykyiseen tapaturmavakuutuslakiin työliikekipeytyminen lisättiin vuonna 1981, hyvin suppealla sekä hieman hankalasti tulkittavalla sanamuodolla, mikä on ollut omiaan aiheuttamaan väärinymmärryksiä korvauskäsittelyssä.

Tärkeimpiä vakuutusyhtiön selvitettäviä asioita korvauskäsittelyn yhteydessä on vahingon sat-tumisolosuhteen selvittäminen. Tähän seikkaan myös hallitus on yksityiskohtaisessa esitykses-sään (HE 277/2014 vp) kiinnittänyt huomioita. Vahinko voi sattua työssä, työntekopaikalla, työntekopaikan ulkopuolella, erityisissä olosuhteissa tai etätyössä. Työtapaturma- ja ammat-titautilain 21-25 §:ssä säädetään tarkemmin olosuhteista. Varsinaisesti mitään uutta näissä

korvauksen piiriin kuuluvissa olosuhteissa ei ole, vakiintunut korvauskäytäntö on vain yksityiskohtaisesti kirjoitettu auki uuteen lakiin, josta kuka tahansa voi asian käydä tarkistamassa. Työssä eli varsinaista työtehtävää suoritettaessa turva on laajimmillaan - korvaukseen piiriin kuuluvat tapaturmat ja tapaturmiin rinnastettavat vahingot, työliikekipeytyminen sekä ammattitaudit. Työntekopaikan alueella sattuneen vahingon tulee liittyä työntekopaikalla oloon tavanomaisesti liittyvään toimintaan, jotta vahinko tulisi korvattavaksi. Työliikekipeytymistä ei kuitenkaan korvata. Työntekopaikan ulkopuoliseen alueeseen kuuluvat muun muassa ruokailu- ja virkistystauot työntekopaikan alueen läheisyydessä sekä asunnon ja työpaikan välinen matka, mukaan lukien muutamat hyväksytyt poikkeamat reitiltä, kuten lapsen vieminen hoitopaikkaan ja ruokakaupassa käynti. Näissäkään ei korvata työliikekipeytymistä. Erityisillä olosuhteilla tarkoitetaan puolestaan vahinkoa, joka voi sattua koulutus- tai virkistystilaisuudessa, jotka tapahtuvat työntekopaikan alueen ulkopuolella. Näiden tulee olla työhön liittyviä sekä työnantajan hyväksymiä, melkein velvoittamia. Työliikekipeytyminen on tässäkin tapauksessa poissuljettu. Etätyöhön on syystäkin säädetty tiukimmat rajoitukset, sillä työnantaja ei voi vaikuttaa työskentely-ympäristöön, jos työntekijä tekee töitä esimerkiksi kotoaan käsin. Tapaturman tulee olla hyvin kiinteästi sidoksissa ennalta sovittuun työtehtävään tai työpisteeseen.

Vakuutusyhtiön näkökulmasta yksi odotetuimmista uudistuksista on lääketieteellisen syy-yhteyden arvioinnin lisääminen vakiintuneesta korvauskäytännöstä lain tasolle. Hallitus on esityksessään (HE 277/2014 vp) selventänyt syy-seuraussuhteen arvioinnin perusteena olevaa lääketieteellistä tutkimustietoa sekä kokemusta erilaisten vammamekanismien ja vammojen välisestä syy-yhteydestä. Vammamekanismilla tarkoitetaan kudosvaurioon johtavaa tapahtumasarjaa, jossa vamma syntyy yleensä mekaanisen energian seurauksena. Esityksen mukaan useimmissa tapauksissa on mahdollista osoittaa selvä lainalaisuus, jonka perusteella tietyt vammamekanismit aiheuttavat tiettyjä luonteenomaisia vammoja, joiden tunteminen kuuluu kliiniseen traumatologiaan. Nämä ovat jo hoidon alkuvaiheessa oleellinen osa diagnostiikkaa. Mitä vähäenergisempi vamma on kyseessä, sen vaikeampaa on syy-yhteyden arviointi. Viivästynyt hoitoon hakeutuminen viittaa lääketieteellisesti usein alkuvaiheessa jo lievään oirekuvaan, jolloin todennäköisen syy-yhteyden selvittäminen vamman ja tapaturman välillä heikkenee. Työtapaturma- ja ammattitautilain 16 § käsittelee todennäköistä lääketieteellistä syy-yhteyttä vahinkotapahtuman ja vamman tai sairauden välillä. Kun arvioidaan tapahtuneen ja sen seurauksen syy-yhteyttä, otetaan huomioon erityisesti lääketieteelliset löydökset ja havainnot, vahingon sattumistapa sekä aikaisemmat vammat ja sairaudet. Lääketieteellisen syy-yhteyden selvittäminen on aina asiantuntijalääkärin työtä. Tästä säädetään vielä erikseen 121 §:ssä.

4.2.3 Etuudet

Työtapaturma- ja ammattitautilain myötä korvausperiaatteet säilyvät pääosin ennallaan. Etuudet on vastaisuudessa lueteltu laissa, työtapaturmavakuutus jatkaa ensisijaisena korvausjärjestelmänä ja vakuutusyhtiöllä on edelleen selvittämisvelvollisuus. Muutosta tulee lähinnä etuuksien jaotteluun. Uudet pääryhmät etuuksien jaottelussa ovat sairaanhoidon korvaukset, muut kustannusten korvaukset, ansionmenetykskorvaukset, pysyvän haitan korvaamien, kuntoutuskorvaukset sekä kuoleman johdosta maksettavat korvaukset.⁷⁴

Sairaanhoidon korvauksiin on uutena lisätty 48 §:ään ansionmenetyksen korvaaminen tutkimusajalta. Pääsääntönä on, että muutoin työkykyisen henkilön työtapaturman tai ammattitaudin aiheuttaman vamman tai sairauden tutkimisesta aiheutunut ansionmenetyks korvataan tutkimuksen ajalta, kuitenkin enintään seitsemältä päivältä. Lisäksi sairaanhoidon korvauksiin on sisällytetty vanhan lain mukainen opaskoiraalisä. Kolmantena muutoksena voidaan mainita haittalisän muuttuminen hoitotueksi ja siirtyminen muiden kustannusten korvauksiin haitta-korvauksista. Hoitotuen määrää ja määritelmä säilyvät ennallaan. Ansionmenetykskorvauksiin on puolestaan otettu uutena terminä kuntoutusraha, jota maksetaan entisen tapaturmaeläkkeen sijasta ammatillisen kuntoutuksen ajalta.⁷⁵

Paljon puhuttua ja luvattua läpinäkyvyyttä ansionmenetykskorvauksiin tuo kiistatta vuosityöansion määrittämisen uusi laskentatapa. Nykyisen tapaturmavakuutuslain 28 § on jättänyt korvauskäsittelijälle suhteellisen paljon arviointivaltaa vuosityöansiota määritettäessä, kun vuosityöansio on määritelty sellainen summa, jonka vahingoittunut olisi vuoden pituisen ajanjakson kuluessa todennäköisesti ansainnut terveenä. Etenkin silloin, kun vahingoittuneen tapaturmaa edeltävät ansiot ovat vaihdelleet huomattavasti mahdollisten lomautusten tai määräaikaisten työsuhteiden seurauksena, arviointia on jouduttu soveltamaan hyvinkin paljon. Työtapaturma- ja ammattitautilain 71-79 §:ssä säädetään selkeästi, miten vuosityöansio lasketaan sekä mitkä kaikki seikat vaikuttavat sen laskemiseen. Jatkossa vuosityöansion määrittäminen perustuu pelkästään puhtaasti laskentaan, jolloin jokainen vahingoittunut voi tarvittaessa itse myös tarkistaa, onko oma vuosityöansio laskettu oikein.

Pysyvän haitan korvaaminen haittarahalla perustuu vastaisuudessa omaan, vuosittain työeläkeindeksillä korotettavaan, rahamäärään aiemman vähimmäisvuosityöansion sijasta. Pysyvää haitasta säädetään 83-87 §:ssä. Haittaluokista 1-5 maksetaan vastaisuudessa korvaus kerta-kaikkisena ja haittaluokista 6-20 jatkuvana. Tapaturmavakuutuslain mukaan kertakorvaus on maksettu luokista 1-10 sekä jatkuva puolestaan 11-20. Uutena lakiin on myös lisätty miehille ja naisille sama kertakaikkisen korvauksen pääoma-arvon laskentaperuste. Aiemmin naisilla

⁷⁴ Salo 2015, TyTAL III osa etuudet, 1.

⁷⁵ Salo 2015, TyTAL III osa etuudet, 2-8.

tämä on ollut hieman suurempi johtuen pidemmästä elinajanodotteesta. Eriarvoinen korvaus sukupuolen perusteella vastaavanlaisista vammoista on kuitenkin ollut EU:n tasa-arvodirektiivien (79/7/ETY) vastainen. Euroopan Unionin tuomioistuimen ratkaisussa C-318/13 on todettu, että haittarahan kertakorvaus ei voi olla sukupuolesta riippuvainen. Tuomioistuimen ratkaisun jälkeen miehille maksetuista haittarahan kertakorvauksista on maksettu takautuvasti lisäkorvausta.

Työtaturma- ja ammattitautilain myötä ammatillista kuntoutusta on pyritty tehostamaan entisestään. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (StVM 49/2014 vp) todennut erittäin tärkeäksi sen, että vahingoittuneen kuntoutustarve tunnustetaan mahdollisimman varhain, vahingoittuneelle löydetään soveltuva kuntoutuskeino ja sen, että kuntoutuksen etenemistä seurataan aktiivisesti. Mikäli vahingoittuneen työkyvyttömyys pitkittyy, vakuutusyhtiön on 120 §:n perusteella kolmen kuukauden määräajassa arvioitava, onko tarvetta kuntoutuksen aloittamiseen ja tämän jälkeen vähintään kolmen kuukauden välein uudistettava arviointi. Laki velvoittaa vakuutusyhtiöitä myös seuraamaan kuntoutusasian selvittelyn edistymistä. Kuntoutuksen sisältöä koskeviin säännöksiin ei ole tehty merkittäviä muutoksia ja ne sisällytetäänkin pitkälti nykyisen muotoisena uuteen lakiin.

Ammattitautien osalta suurin muutos on siirtyminen kokonaan omasta laista työtaturmien kanssa samaan säädökseen. Lisäksi uudistetusta ammattitautiluettelosta on annettu valtioneuvoston asetus 769/2015, joka tulee työtaturma- ja ammattitautilain kanssa yhtä aikaa voimaan 1.1.2016. Hallitus on esityksessään (HE 277/2014 vp) katsonut, että vanhan ammattitautilain 1 §:n mukainen ammattitaudin määritelmä, jonka mukaan ammattitaudilla tarkoitetaan sairautta, joka työssä todennäköisesti on pääasiallisesti aiheutunut fysikaalisesta, kemiallisesta tai biologisista tekijöistä, on edelleen ajanmukainen. Ammattitautiluetteloon on tehty muutamia muutoksia, joista kokonaan uutena on lisätty kemiallisen tekijän aiheuttama keuhkohtaumatauti sekä ärsytyksen aiheuttama astma. Biologisten tekijöiden aiheuttamina on lisätty myyräkuume ja jänisrutto. Muilta osin pääsääntöisesti sanamuotoja on tarkennuttu, jotta tulkinnanvaraisuutta olisi tulevaisuudessa vähemmän.⁷⁶

5 Yhteenveto

Lakisääteinen tapaturmavakuutus on ollut osa sosiaaliturvaa melkein 120 vuotta. Tuona aikana työtehtävät, työskentelyolosuhteet ja työnluonne ovat muuttuneet merkittävästi. Teknologian kehittymisen myötä työtä tehdään yhä enenevässä määrin sekä erilaisissa etätyöpisteissä että eri puolilla maailmaa ilman työnantajan välitöntä valvontaa. Työnantajia veloitetaan tänä päivänä tekemään myös ennalta ehkäisevää työturvallisuustyötä, jolla vältettäisiin uusia työtaturmia ja ammattitauteja. Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen alkuperäinen tarkoi-

⁷⁶ TyTAL 2015.

tus, turvata työntekijöiden ja heidän läheistensä toimeentuloa työtapaturman tai ammattitaudin jälkeen, ei kuitenkaan ole muuttunut vuosien aikana.

Lääketiede on myös kehittynyt huimaavaa vauhtia näiden 120-vuoden aikana. Tänä päivänä tietoisuus vammojen syntymekanismeista, niiden hoitoennusteista, tutkimustavoista, mahdollisista toimenpiteistä ja käytettävissä olevista proteeseista on täysin eri tasolla kuin 1900-luvun alkupuolella. Lääketieteellä on edelleen merkittävä osa, kun kuntoutetaan työtapaturmassa vahingoittunutta tai ammattitautiin sairastunutta. Uusien hoitomenetelmien ja tukitoimien avulla vahingoittuneita on mahdollista nykyään kuntouttaa niin hyvin, että pysyvää, tai ainakaan kovin korkeaa, haittaa jää yhä harvemmin.

Suomessa yksityiset tapaturmavakuutusyhtiöt harjoittavat lakisääteistä tapaturmavakuutusta. Lähtökohtana on, että vakuutusturva ja korvauskäytännöt ovat jokaisessa yhtiössä samanlaisia. Nykyistä tapaturmavakuutuslakia sekä oikeus- ja korvauskäytäntöä on uudistettu vuosien varrella, jotta työntekijöiden turva kattaisi yhä paremmin muuttuvien työolosuhteiden tuomat uudenlaiset haasteet. Vakuutuksenottajien ja vahingoittuneiden keskuudessa on myös tietoisuus omista oikeuksista lisääntynyt. Tämän vuoksi on ollut tarpeen koota yhteen säädökseen kaikki se tieto, minkä pohjalta vakuutusyhtiöt sekä ratkaisevat korvattavuuksia, katkaisevat että hylkäävät niitä työtapaturmissa ja ammattitaudeissa. Kun kyse on lakisääteisestä työajan vakuutuksesta, korvattavuudet pohjautuvat aina lakiin, ei vakuutusehtoihin.

Hallituksen esityksen (HE 277/2014 vp) mukaisesti työtapaturma- ja ammattitautilakiin on koottu kolme lakia yhteen säädökseen: tapaturmavakuutuslaki, ammattitautilaki sekä laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta. Tämän lisäksi ammattitautiasioissa on annettu uusi asetus korvattavista ammattitaudeista. Kokonaisuudessaan lain uudistus on kustannusneutraali. Uudessa laissa korvauksia ei ole mahdollista saada enempää eikä vähempää kuin nykyäänkään. Korvausten määrät korottuvat jatkossakin työeläkelakien mukaisilla indekseillä.

Nykyinen tapaturmavakuutuslaki ja työeläkelait ovat eronneet toisistaan poikkeuksellisen paljon. Työtapaturma- ja ammattitautilaki tuo tähän odotetun muutoksen, sillä raja pakollisen ja vapaaehtoisen vakuuttamisen välille on tehty selkeäksi. Jos henkilö kuuluu työntekijäin eläkelain piiriin, hän on työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan pakollisesti vakuutettava. Jos taas yrittäjällä on oikeus yrittäjän eläkelain mukaiseen YEL-vakuutukseen, hän voi saada vapaaehtoisen yrittäjän työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen itselleen.

Vahinkotapahtumiin tai vahingon sattumisolosuhteisiin ei ole tehty myöskään suuria muutoksia. Työtapaturma- ja ammattitautilakiin on koottu tapaturmavakuutuslain mukaiset olosuhteet sekä vakiintunut oikeus- ja korvauskäytäntö. Kaikkia vahinkotapahtumia yhdistää jatkos-

sakin se, että yksittäinen tekijä täytyy olla nimettävissä ja vahinkohetki yksilöitävissä. Jos vahinkohetki ei ole tiedossa, vaan vamma on syntynyt useamman tunnin aikana vähitellen kiipeytyen, todennäköistä on, että vamma johtuu pääasiallisesti muista, kuin työstä johtuvista syistä. Jos vamman ei katsota johtuvan työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan työstä johtuvista syistä, sitä ei voi korvata työnantajan työntekijöilleen työtapaturmien ja ammattitautien varalle ottamasta vakuutuksesta.

Opinnäytetyön tekeminen lakisääteisen tapaturmavakuutuksen uudistumisesta oli kokonaisuudessaan erittäin mielenkiintoista, mielekästä ja haastavaa. Ilman hyvää perusosaamista nykyisestä tapaturmavakuutuslaista sekä oikeus- ja korvauskäytännöstä, uuden ja vanhan lain vertailu olisi todennäköisesti ollut erittäin vaikeaselkoista. Kun peruskäsitteet ovat selvillä, uuden tiedon omaksuminen ja jäsentely on huomattavasti helpompaa. Työtapaturmavakuuttaminen ja sen korvaustoiminta ovat lähtökohtaisesti iso ja vaikeasti ymmärrettävä kokonaisuus, joka sisältää lukuisia poikkeuksia ja poikkeuksen poikkeuksia. Tietoa, mitä viran hoitamiseen tarvitaan, ei opita vuodessa tai edes kahdessa, sillä jokainen tapaus tulee aina käsitellä yksilöllisesti. Opinnäytetyöprosessin avulla uusi työtapaturma- ja ammattitautilaki uusine säädöksineen aukenivat huomattavasti paremmin ja moni aiemmin ihmetystä aiheuttanut muutos selkeytyi. Lopuksi voidaan vielä todeta tapaturmavakuutusyhtiöiden odottaneen hallituksen esityksessä (HE 277/2014 vp) yksityiskohtaisesti kuvattua lainuudistusta jo vuosia. Kun päätöksiä tehdään vahingoittuneiden terveydentilatietojen pohjalta, käsittelyn perustana olevat oikeus- ja korvauskäytännöt on ollut tarpeen saada kaikkien näkyville lain muodossa.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Husa, J. & Pohjolainen, T. 2009. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Helsinki: Talentum Media Oy.

Korpilahti, M. & Kukkonen, S. & Mikkola, J. & Siitonen, T. 2009. Kuntoutus ja vakuutus. Helsinki: Finanssi- ja Vakuutuskustannus Oy.

Kukkonen, S. & Karmavalo, T. 2014. Työtapaturmakirja. Helsinki: Finanssi- ja Vakuutuskustannus Oy.

Rantala, J. & Kivisaari, E. 2014. Vakuutusoppi. Helsinki: Finanssi- ja Vakuutuskustannus Oy.

Sähköiset lähteet

Kiertokirje 27/89. TVL. Työliikkeen yhteydessä tapahtuneiden kipeytymisten korvaaminen. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Korvattavat-vahinkotapahtumat/>

Kiertokirje 24/92. TVL. Neljän viikon päiväraha eli lyhytaikaisen työkyvyttömyyden ansionmenetykskorvaus. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Etuudet/Paivaraha-ja-tapaturmaelake/>

Kiertokirje 4/98. TAKO. Tapaturmavakuutuslain 28 §:n 6 momentin soveltaminen. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Etuudet/Vuosityoansio/>

Kiertokirje 7/2001. TAKO. Vakuuttamattomassa työssä sattuneen vahingon siirto TVL:lle. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Vakuuttaminen-ja-vakuutusmaksu/>

Kiertokirje 3/2007. TAKO. Tapaturmavakuutuslain 4 §:n olosuhteet oikeuskäytännössä. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Korvattavat-vahinkotapahtumat/>

Kiertokirje 4/2007. TAKO. Pahenemisen korvaaminen tapaturmavakuutuksesta. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Korvattavat-vahinkotapahtumat/>

Kiertokirje 2/2010. TAKO. Ammattitautiasioiden käsittelyohje. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Korvattavat-vahinkotapahtumat/>

Kiertokirje 5/2011. TAKO. Muutoksenhaun menettelytavat. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Muutoksenhaku-oikaisumenettely-ja-takaisinperinta/>

Kiertokirje 3/2013. TAKO. Tapaturmavakuutuksesta korvattavan työ- ja toimintakykyyn liittyvän kuntoutuksen korvaustoiminnan ohjeiden päivitys. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Etuudet/Kuntoutus/>

Kiertokirje 4/2013. TAKO. Tapaturmavakuutuksesta korvattavan työ- ja ansiokykyyn liittyvän kuntoutuksen korvaustoiminnan ohjeiden päivitys. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Etuudet/Kuntoutus/>

Kiertokirje 5/2013. TAKO. Pysyvän yleisen haitan johdosta suoritettava haittaraha. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Tyotapaturmat/TAKOn-ja-TVLn-kiertokirjeet-ja-ohjeet/Etuudet/Haittaraha/>

Salo, K. 2015. TyTAL 1.1.2016 alkaen. TVL. Viitattu 28.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/TyTAL/koulutusdioja/>

Salo, K. 2015. TyTAL 1.1.2016 alkaen - yleiset säännökset. TVL. Viitattu 28.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/TyTAL/koulutusdioja/>

Salo, K. 2015. TyTAL III osa etuudet. TVL. Viitattu 28.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/TyTAL/koulutusdioja/>

TyTAL 2015. TVL. Viitattu 28.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/TyTAL/>

Vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönti 2015. TVL. Viitattu 25.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Vakuutus/Vakuuttamisvelvollisuuden-laiminlyonti/>

Vakuutuksen ottaminen 2015. TVL. Viitattu 27.10.2015. <http://www.tvl.fi/fi/Vakuutus/Vakuutuksen-tekeminen-ja-paattyminen/>

Julkaisemattomat lähteet

Tapaturmavakuutuslaitosten liitto. Vakuutuskäsikirja 2014.

Artikkelit

Rissa, K. 2015. Historiallinen lakiuudistus. Tapaturmavakuutus 2, 8-9

Rissa, K. 2015. Johtaja Heli Backman, STM: Saatiin hyvä lakiuudistus. Tapaturmavakuutus 2, 23-24.

Sinkkilä, S. 2015. Kolme muutosta vakuuttamiseen. Tapaturmavakuutus 2, 12-13.

Sinkkilä, S. 2015. Tapaturmavakuutuskeskus valvoo vakuuttamista. Tapaturmavakuutus 2, 26-27.